

KASAP ESNAFINA DAİR FARŞÇA YAZILAN ÜÇ FÜTÜVVETNÂME*

THREE *FUTUWWATNÂMES* WRITTEN IN PERSIAN ON THE BUTCHER'S CRAFTSMAN

ESRA DOĞAN TURAY**
ZİVAR HÜSEYNLİ BAYLAN***

Öz

Safeviler dönemiyle başlayan ve Cevânmerd olarak nitelenen fütüvvet ehlinin tarihine, pirlirine, edep ve erkânına yer veren Farsça fütüvvetnâmeler arasında, kasaplara ait risâleler de mevcuttur. Bu türden eserlerin yazımı Selçuklular döneminde Büyük Horasan havzasında başlamıştır. Bu eserler aynı zamanda 13. yüzyıl Anadolu Ahiliğinin de temel kaynakları sayılmıştır. Farsça fütüvvetnâmelerde kasaplık mesleği Hz. İbrahim'e dayandırılmıştır. Mesleğin piri Hz. Ali sayılmış, mesleğin kahramanı olarak ise soyu yedi kuşakta Hz. Ali'ye dayanan ve Muhammed Hânefiyye'nin (ö. 81) yakın adamlarından sayılan Reyli Cevânmerd-i Kassâb olarak kabul edilmiştir. Farsça kaleme alınan fütüvvetnâmeden tarihi sıraya göre ilki Ravzatü'ş-Şüheda adlı meşhur eserin de sahibi olan Molla Hüseyin Vaiz Kâşifi Sebzevârî'ye (ö.1504) ait Fütüvvetnâme-i Sultani adlı eserdir. Bu eserin son bölümünde Fasl der Beyân-i Kabze-i Kârd, Sâtur, Kârdmâl ve Tir başlığıyla kasap esnafının edeb ve erkânı yer almıştır. Makalede inceleyeceğimiz diğer risâle Fütüvvetnâme-i Kassâb adıyla İran Meclis Kütüphânesi 8898 numaralı el yazma mecmuada bulunmaktadır. Molla Muhammed Bâgir Meclisi'ye (ö.1699) nisbet edilen bu fütüvvetnâme Safeviler dönemine aittir. Konuyla alakalı üçüncü ve son risâle ise Kaçarlar dönemine ait olup Der Beyan-i Kar-i Kassâban ve Sellahân adıyla İran Sipahsalar Medresesi Kütüphânesi el yazmaları arasında yer almaktadır. Bu risâlenin müellifi meçhuldür. Kitabet kaydı ise 1879 yılına aittir. Bu üç eserde kasaplıkla ilgili benzer konular ele alınmış, mesleğin temel prensipleri belirtilmiştir. Kasapların pirliri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Hz.İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban ediş sırrı üzerinde durulmuş, mesleğin pirliri tanıtılmış, meslekle alakalı ayet ve hadisler zikredilmiştir. Bu metinlerde kasap esnafının edep ve erkânı sıralanmış, kasaplığın ve kasapların ahlaki kuralları soru-cevap şeklinde dikte edilmiştir. Bu makale kasaplık mesleğine dair Farsça fütüvvetnâmeler olup Anadolu'da Türkçe olarak yazılan kasap fütüvvetnâmeleri konusunu anlamada bizi bir adım ileriye götürecektir. Bu eserler ileriki araştırmalarla beraber aslında iki dildeki bu eserlerin birbirinin devamı olduğunu, birlikte okunması ve bilinmesi gerektiğini gösterecektir.

Anahtar Kelimeler: Kasaplık, Fütüvvetnâme, Ahilik Tarihi, Muhammed Bâgir Meclisi, Molla Hüseyin Kâşifi, Safeviler.

Abstract

Among the Persian *futuwwatnâmes*, which started with the Şafavid period and are described as Persian *Cevânmerd*, there are also epistles belonging to butchers. The writing of these works began in the Great Khorasan basin during the Seljuk period. These works are considered as the main sources of the 13th century Anatolian *Akhism*. In Persian *futuwwatnâmes*, this profession is attributed to Prophet Ibrahim. The master of the profession Hazrat (Excellency) Ali were counted, and as the hero of the profession, *Reyli Cevânmerd-i Kassâb*, based on Hazrat Ali and considered one of the close men of Muhammed Hanafiyya (d.81), was accepted. The first of the *Futuwwatnâme* written in Persian belongs to Molla Hüseyin Vaizi Kâşifi Sabzevârî (d.1504), who is the owner of the famous work called *Ravzatü'ş-Şüheda*. and in the section titled " Fasl der Beyân-i Gabze-i Kârd, Sâtur, Kârdmâl ve Tir ". The other treatise, named *Futuwwatnâme-i Kassâb*, is in the manuscript magazine numbered 8898 in the Iranian Parliament Library. It is stated that it belongs to Molla Muhammed Bagir Majlis (d.1699) and was written during the Şafavid period. The third and last treatise is among the manuscripts of the Iranian Sipahsalar Madrasa Library, with the name of *Der Beyan-i Kar-i Kassâban ve Sellahân*. Its author is unknown. The inscription record is 1879. In these three works, similar issues related to butchery were discussed and the basic principles of the profession were determined. Detailed information is given about the butchers' chefs. The secret of the sacrifice of Prophet Ibrahim's son Ismail has been emphasized, the masters of the profession have been introduced, and the verses and hadiths of the profession have been mentioned. The decency and manners of the butcher shopkeepers were listed, and the moral rules of butchers were dictated in the form of questions and answers. This article draws attention to the similarities between the introduction and translation of the Persian *Futuwwatnâmes* on the butchery profession and the *futuwwatnâmes* in two languages. He emphasizes that these works are the continuation of each other and that they should be read and known together.

Keywords: Persian *Futuwwatnâmes*, Butcher Craftsman, History of *Akhi* Order, Muhammed Baghir, Molla Huseyin Kashifi, Safavids.

* Geliş Tarihi/Received: 04.10.2022, Kabul Tarihi/Accepted: 03.11.2022, DOI: <https://doi.org/10.34189/hbv.104.007>.
** Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Artuklu Yerleşkesi, Diyarbakır Yolu, Artuklu, Mardin. E-mail: esra_dogan@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2499-5239>.
*** Doç. Dr., Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası İ. Nesimi adına Dilçilik İnstitutu, Azərbaycan Respublikası, Bakı ş., İstiqlaliyyət küç. 30. E-mail: zevarus@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9587-0863>.

Giriş

Fütüvvetnâmeler Müslümanların ilk dönemlerinden itibaren tasavvufi/irfani metinler olarak Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmıştır. Ahilik/Cevânmerdlik konuları İran ve Anadolu'da IX. ve X. yüzyıllardan beri işlenmiş fakat Ahilik ayini ve cevânmerdlerin ahlak, gelenek, inanç ve kurallarını beyan eden risâleler müstakil olarak XI-XII. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Farsça yazılan ilk fütüvvetnâme Halife Nasır Lidinillah (1180-1225) dönemine aittir (Kâşâni, 1369). Abdurrezzak Kâşâni, Şemseddin Amulî, Şihabeddin Ömer Sühreverdi gibi İranlı âlimlerin yazmış olduğu Farsça fütüvvetnâmeler konuyla alakalı ilk örnekler arasında yer almaktadır. Bunlar dışında Derviş Ali ibn Yusuf Kerkehri, Necmeddin Zerku (ö. 712), Alaüddeve Semnâni (ö. 726), Emir Seyyid Ali Hemedani (ö. 756), Molla Hüseyin Kâşifi (ö. 910), Ferideddin Attar (ö. 1221) ve Nâsiri'ye ait Farsça fütüvvetnâme örnekleri de mevcuttur (Korben, 1363).

Meslek guruplarına özel Farsça fütüvvetnâmeler ise daha sonraki dönemlerde yazılmıştır. Bunlar arasında Seyyid İzzi Mervi'ye ait olan ve 1436 yılında yazılan *Fütüvvetnâme-yi Şah Kasım Envar* (ö.873/1469) başı çekmektedir. Bunun dışında anonim eserler arasında yer alan Farsça Fütüvvetnâmelere dericiler esnafına ait olan *Fütüvvetnâme-yi Ahengeran*, kumaşçılar esnafına ait olan *Fütüvvetnâme-yi Çitsazan* ve bir başka eser olan *Fütüvvetnâme-yi Seyit* örnek gösterilebilir. Yine burada Safeviler dönemi örneklerinden biri olarak yazım tarihi bilinmeyen Sebur Ali Şah'a ait olan *Fütüvvetnâme-yi-Selmanian* anılabilir. Bunun dışında Safevi padişâhı Şah Abbas'ın (1571-1629) Nurullah adlı aşçısı tarafından 1682 yılında kaleme alınan *Fütüvvetnâme-yi Tebbahan* oldukça önemli bir örnektir (Hüseyinova, 2011). Bu dönemin fütüvvetnâmeleri arasında ayakkabıcı esnafına ait olan ve Gulam Muhammed Kureyşi tarafından kaleme alınan *Fütüvvetnâme-yi Keşşduzan*, *Fütüvvetnâme-yi-Heccaman*, Kalenderi ve Haydâri ahilerinin edeb ve erkânını inceleyen *Fütüvvetnâme-yi-Emirelmüminin* adlı eserler de sayılabilir. Daha geç dönemlere ait risâlelere bir örnek de 1899 yılına ait Haksâri dervîşi Seyit Nakşalı Şah'ın berber esnafına dair yazmış olduğu *Fütüvvetnâme-yi Dellakan* olabilir (Hemedani, 1382).

On üçüncü yüzyıl Selçuklu dönemi Ahilik adıyla Anadolu'da kurumsallaşan fütüvvet müessesesi, Horosan'dan gelen ve debbağlıkla meşgul olan Ahi Evran tarafından tesis edilmiştir. Selçuklu dönemi debbağların kasap ve sellahlarla birlikte iş tuttuğu, birbirlerinden ayrılmaz unsurlar taşıyan iki esnaf olduğu bilinmektedir. Sellahlık yani hayvan derisi soyuculuğun kasaplık mesleğinden ayrı görüldüğü, sellahların daha çok koyun soyucu esnafı olarak adlandırıldığı görülmektedir. Kasaphâneler, *sellahhâne* denilen salhâneler, *debbağistan* ya da *debbağhâne* denilen tabakhâneler hep yan yana olmuştur. Fakat Anadolu'da kasaplar debbağlara deri verdikleri için bazı dönemler debbağlık sınıfı içinde kabul edilmişlerdir (Çelik, 2018).

Büyük Horasan'da *Cevânmerdlik* şeklinde anılan *Ahilik* zamanla kendine ait metinler vücuda getirmiş, bunlara *Şecerenâme* ya da *Fütüvvetnâme* denilmiş, bunlar cevânmerdlerin ilke ve erkânını kayıt altına almıştır (Efşâri, 1382). Farsça'da fütüvvet ehli manasına gelen cevânmerdlik ötenen beri süregelen esnaf kesiminin birlik ve beraberliğini simgelemiştir.

Cevânmerdler arasında kasaplar ve sellahlar önemli bir yer edinmiş, bu sınıfın sahip olması gereken dini ve ahlaki inancın tarihçesi fütüvvetnâmelerle ortaya

konulmuştur. Cevânmerdlerin pirlelerini, içtimai ve ahlaki sorumluluklarını ele alan ve tüzükleri andıran bu eserler günümüze kadar ulaşmıştır (Deveci, 2021).

Cevânmerdler arasında kasaplığın meslek sayılıp sayılmaması konusu uzun bir dönem tartışılmıştır. Nitekim Hicri 7. yüzyılda Irak'da yaşayan İbn Mimar Bağdâdî'nin cevânmerdliğe dair yazmış olduğu eserinde ressamlar, hikâyeciler, neyzenler, maymun oynatıcıları, köpek besleyenler, çöpçüler, süpürgeciler, sihirbazlar, palyaçolar, şahinle kumar oynatanlar, müzisyenler, şarkıcılar, rakkaslar gibi kasaplar da fütüvvet ehlinde sayılmamıştır. Daha da ileri gidilerek kasapların adının suçlular, yalancılar ve hilekârlarla birlikte anılması gerektiği söylenmiştir. Aynı şekilde Mevlana Nasrî'nin Fütüvvetnâme'sinde de kasapların fütüvveti uygun olmadıkları, kasapların berberler, dellal/komisyonerler, dokumacılar, cerrahlar ve avcılarla aynı katagoride anıldığı görülmüştür. Nitekim Safevi dönemi Şii fıkıhına ait ana kaynaklarda da şarkıcılık, sihirbazlık, hacamatçılık, dokumacılık, örgücülük, kasaplık, debbağlık, sellahlık, kefen satıcılığı, kuyumculuk gibi meslekler mekruh sayılmıştır (Efşâri, 1382). İran tarihçisi Abdülhüseyn Zerrinkub bu mesleklerin mekruh sayılmasının İslam'ın özünden değil de İranlıların eski dini olan Zertüştiliğin inanç esaslarından kaynaklandığı ihtimalinden bahsetmiştir (Zerrinkub, 1357).

Gıdanın, bâhusus etin, insan yaşamındaki önemi düşünüldüğünde eti topluma kazandıran kasapların diğer meslekler arasında müstesna tutulması gerektiği düşünülmektedir. Fakat halkın kasapları gaddar kişiler olarak bildiği, bu mesleğe gereken değeri vermediği görülmüştür (Pehlivanlı, 2016). Nitekim Ahilik teşkilatı ve esnaf zümreleri sıralanırken kasapların işinin daima kan dökmek olduğu, bunların canlıları zarı zarı öldürüp durdukları, böyle kişilerin fütüvvetle işinin olmayacağı dile getirilmiştir (Deveci, 2011). Bütün bu zikredenler dışında bu durumun Hz. Muhammed'in tiksinti veren işlerle meşgul olmayı yasaklayan rivayetlerinden kaynaklanabileceği, bu sebeple kasaplığın ve sellahlığın meslek grubu olarak görülmediği düşünülmektedir.

Zamanla Anadolu ve İran'da bu görüşün değiştiği, Safeviler döneminde kasapların önceye nazaran daha çok kabul gördüğü, bu meslek gurubuna ait müstakil fütüvvetnâmeler bile kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim Molla Hüseyin Vaiz Kâşifi yazmış olduğu fütüvvetnâmede kasap ve sellahlara yer vermiştir. Benzer şekilde Osmanlı döneminde kaleme alınan Ahi Şecerenâmelerinden biri olan *Ahi Musa Şecerenâmesi'nde* zikredilen 69 esnaf zümresi arasında kasaplar da zikredilmiştir (Safure, 2011).

Kassâb, cezzar, lahham, etçi, çâryekçi/çeyrekçi gibi adlarla anılan kasaplar, başta kasap bıçak seti olmak üzere, satır, balta, masat, zincir, masat zinciri, kanara/çengel, et kütüğü, kasap önlüğü ve terazi gibi yardımcı aletlerden istifade etmişlerdir (Bozkurt, 2001; Çelik, 2018; Pehlivanlı, 2016). Kasapların kullandığı bu alet ve edevat aynı zamanda sufilere ait tarikat cihazları gibidir. Bunların tamamı günümüzde bilinen kullanılan aletlerdir. Fakat bu aletlerden biri anlam kaymasına uğramış, Selçuklular döneminde kullanılan et asmaya yarayan ve ganara/kanara denilen kasap çengeli, Osmanlı döneminde değişerek mekân adı haline gelmiş, salhânelere itlak edilmiştir (Göktaş, 2003).

Kasap dükkânlarında *serkasap* denilen kasapbaşları dışında usta kasaplar bulunmuş ayrıca mekânda bunlara yardım eden kişiler olarak destgâhdârlar/tezgâhtarlar, kalfalar ve چراغlar/çıraklar çalışmıştır. Kasaplar bir dönem *çâryekçi* şeklinde de anılmış, koyunun dörtte birini sırtında gezdirerek satmasından dolayı

seyyar kasaplara bu ad verilmiştir. Bu ad zamanla kasaplar için de kullanılmış, usta kasaba *çaryekbaşı* denilmiştir (Pehlivanlı, 2016). Kasaplar fütüvvet ehli oldukları için şedd kuşanmış, böylece manevi anlamda Hz. Ali'ye bağlanmış, daima bel kuşakları olmuştur (Zeren-Sazak, 2011).

Öte yandan Farsça yazılan fütüvvetnamelerde kasaplar daha çok küçükbaş hayvan kasapları olarak karşımıza çıkmıştır. Safevi Şii dünyada dinen ve örfen büyükbaş hayvan tercih edilmediği ve tüketilmediğinden dolayı Farsça yazılan kasap Fütüvvetnâmelerinde büyükbaş hayvan kesiminden bahsedilmemiştir. Bu sebeple küçük ya da büyükbaş kasabı ayrımı yapılmamıştır. Oysa bu ayrım koyun ve sığır kasapları esnafı olarak Anadolu'da yapılmıştır.

Kasap esnafı ile ilişkili olan diğer esnaf kollarının başında çobanlar gelmektedir. Bu sınıfı hayvan ticareti yapan ve kesim hayvanını salhâneye götüren *cellab* esnafı takip etmektedir. Farsça olarak *celebkeşan* da denilen bu sınıftan başka kasaplara yardımcı mesleklerin belki de en önemlisi debbağlar/tabahlardır. Debbağlar dışında hayvanların yağlarını kullanan mumcular, ciğerciler, aşçılar, kebabçılar gibi esnaf kolları da kasaplarla doğrudan ilişkili mesleklerdir (Özkul, 2018).

Sellahlar koyunu keserek şişiren, derisini soyan, sakatatını çıkararak, kısaca kasaplara eti hazırlayan kişiler olarak her zaman kasaplarla birlikte anılmışlardır. Bunlar *Meslah*, *sellahhâne/salhâne*, *mezbahe*, *kesimevi* gibi yerlerde mesleklerini icra etmişlerdir. Mezbahaların ilk adı sellahhane/salhâne olmuştur (Devellioğlu, 2008). Bu mekânlar genel olarak yaşam alanlarına uzak yerlerde, şehrin dışında ya da limana yakın mekânlarda bulunmuştur.

Sellahlık mesleği Türkçe yazılan fütüvvetnâmelerde nadir olarak anılmıştır (Deveci, 2021). Farsça fütüvvetnâmelerde sellahlar ayrı bir esnaf kolu olarak sayılırken bu meslek grubu Anadolu'da çoğu zaman kasaplara dâhil edilmiştir (Zerek-Sazak, 2011). Fakat sellahlar kasaplardan ayrı bir esnaf koludur (Merçil, 2000). *Surnâme-i Vehbi* adlı eserde bulunan minyatürdeki geçit alayında Osmanlı esnafı çizilmiş, bunlar içinde baştan sona doğru çoban esnafı, kasap esnafı, aşçı ve kebabçı esnafı, salhâne esnafı, debbağlar ve mumcular tek tek gösterilmiştir (Zeren-Sazak 2011).

Bu makale Farsça olarak yazılan üç kasap fütüvvetnamesini konu edinmektedir. Safeviler dönemine tarihlendirilen bu eserlerin Safevi Şii ortamında yazıldığı veya istinsah edildiğinden Safevi sahasına ait metinlerin tanıtımına ağırlık verilmiştir. Makalede öncelikli olarak eserler hakkında bilgi verilmiş, ardından eserlerin tam tercümesi yapılmıştır. Bu çalışmanın hedefi Anadolu'da yazılan ve kasap fütüvvetnâmelerine örneklik teşkil ettiğine inanılan eserlerin alana kazandırılmasıdır. Bu tercüme doğrudan Ahilik tarihi ve Türk kasaplık tarihiyle ilgili olup, araştırmacı ve akademisyenlerin hizmetine sunulmuştur.

1. Farsça Yazılan Kasap Fütüvvetnâmeleri ve Özellikleri

Farsça fütüvvetnâmeler incelendiğinde ilk göze çarpan nokta kasapların piri olarak *Cevânmerd-i Kassâb* adlı şahsın varlığıdır. Bu şahsın kim olduğu bilinmemektedir. Nitekim tercüme edilen üç eserde de bu zatın kim olduğuna dair net bir bilgi verilmemektedir. Bu durum ise oldukça dikkat çekicidir. Safeviler döneminde 1062/1652 yılında Muhammed Hüseyin bin Halef Tebrizi tarafından yazılan *Burhan-i Kati*' isimli sözlükte, *cevânmerd* kelimesi kerim, sahi, bahşende ve himmet sahibi kişi

olarak manalandırılırken kelimenin aynı zamanda kasapların pirininin adı olduğu da ifade edilmiştir (Tebrizi, 1362).

Çalışmada tercümesi yapıлып verilen *Kasaplar ve Sellahlar Risâlesi* adlı eserde kasaplar içinde cevânemerdlerin adları sayılmış, bu adlar *Cebrail, Mikail, İsrâfil, Azrail, Baba Âdem-i Safi, İbrahim Halil, Musa Kelim* olarak sıralanmış, en son isim olarak da *Cevânmerd-i Kassâb* ismi verilmiştir. Yine bu metinlerde kasap alet edevatı olan askı, bıçak, önlük, masat anlatılırken bunların ilk defa *Cevânmerd-i Kassâb* tarafından kullanıldığına işaret edilmiştir. Bu şahsın Hazreti Ali bin Ebu Tâlib muhibbi olduğu, onun yakınlarından biri sayıldığı dile getirilmiştir. Hz. Ali ve Kamber arasında geçen menkıbevi hikâye anlatılmış, bu hikâyede cariyeye olayından bahsedilirken *Cevânmerd-i Kassâb*'ın adı geçmiştir. Bu zatla ilgili olarak makaledeki en önemli bilgi Molla Hüseyin Kâşifi'ye ait *Fütüvvetnâme-i Sultani* adlı eserde geçmektedir. Burada şahsın adının Abdullah, babasının ise Amir Basri olduğu kaydedilmiştir (Sebzevari, 1335).

Cevânmerd-i Kassâb adı Türkçe yazılan fütüvvetnâmelerde de geçmektedir. Bu adla ilgili olarak *Kasap Cömert, pîr-i kasaplarındır* ibaresi mevcuttur (Çelik, 2018). Ayrıca Kırşehir Müzesi'nde yer alan *Ahi Şecerenâmeleri*'nde Kassâbiyân zümresi anlatılırken *Kassâb-ı Cümerd* ifadesi geçmektedir. Bu adın bir lakap olduğu, zatın asıl isminin ise *Nasr-ı Kassâb-ı İsfehâni* olduğu yazılmıştır (Deveci 2021). Burada geçen İsfahanlı kasap bilgisini doğrular nitelikteki diğer bir bilgi de Kaçarlar dönemi (1794-1925) Haksarı yolunun önemli simalarından Muhammet Ali Şerif Yazdı Şahrudi'ye ait Farsça bir risâlede yer almaktadır. Şahrudi bu risâleyi 1313-1317 yılları arasında yazmıştır. Risâlede kasap esnafına değinilmiş, Yemen'de üç şahsiyetin Hz. Ali'ye "miyan-beste" olduğu yani onun tarafından bellerine şedd kuşatıldığı ifade edilmiştir. Bu şahıslardan üçüncüsünün *Nasır Kassâb* olduğu, lakabının ise *Kassâb-ı İsfahan* olduğu yazılmıştır. Şahrudi bu zatın bilinmemesi sebebinin kasapların kendi silsile neseplerini Hz. İbrahim'e dayandırmaları olarak açıklamış, *Cevânmerd-i Kassâb*'ın da bu sebeple tanınmadığını dile getirmiştir. Mevcut kaynaklar Abdullah bin Basri yani *Cevânmerd-i Kassâb*'ın tarihi şahsiyetine dair herhangi bir bilgi vermezken bu zatın Hz. Osman'ın hilafeti döneminde yaşayan ve Basra hâkimi olan Abdullah bin Amir bin Kerz bin Rebia Emevi (ö. 59) olabileceği düşünülmektedir. Bu zatın İmam Ali'den nakledilen rivayetteki Kureyş fütüvvet ehli seyitlerinden İbn Amir olabileceği ihtimali üzerinde de durulmuştur (Babai-Mehrizi, 1398).

Cevânmerd-i Kassâb'ın Amir bin Ala Razi adlı şahıs olabileceği, bu zatın Rey kasaplarından biri olduğu bilgisini Belazuri (ö. 892) dile getirmiştir. Ona göre Amir bin Ala Razi, Ebu Muslim Horasani'nin yakın arkadaşıdır. Bu zat 747 yılında Abbasilere karşı huruc/başkaldırı düzenleyen Sinbad'a karşı savaşa gönderilmiştir. Onun gücünü ve yiğitliğini fark eden vezir Cuhur bin Mirar Acli bu zatı gözüne kestirmiş, Sinbad'a karşı savaşması için Halife Mansur'a (754-775) götürmüştür. Halife Mansur başarılarından ötürü kendisini ödüllendirmiş, onu Taberistan valisi yapmıştır. Nitekim meşhur Arap şairi Ebu'l Ataiyye de Amir'i şiirlerinde övmüştür. Bu şahıs 165/782 yılında vefat etmiştir (Belazuri, 2004). Bu bilgi dışında *Cevânmerd-i Kassâb*'ın hicri sekizinci yüzyılda yaşamış evliyauullahtan biri sayıldığı ve mezarının Rey'de olduğu da söylenmektedir (Tebrizi, 1362).

Günümüzde kasap sınıfının efsanevi kahramanı olarak kabul edilen *Cevânmerd-i Kassâb*'a ait meşhur bir türbe bulunmaktadır. Bu türbe Tahran'ın tarihi ilçesi olan Rey şehrinin batı yönünde Mansurabad mıntokasında yer almaktadır. Şah Abduazim

türbesine yakındır. Semt adını bu ziyaretgâhtan almıştır. *Cevânmerd-i Kassâb* semti, Tahran-Rey arasında işleyen yeraltı tren istasyonlarından biridir ve bu semt oldukça kalabalıktır. Ziyaretgâhta bulunan kitabede, burada yatan kişinin kasap esnafının piri olduğu yazılıdır. Kitabede ayrıca Gadirhum gününde İmam Ali'nin koyun kestiği, *Cevânmed-i Kassâb*'ın ise hayvanın derisini yüzdüğü yazılıdır. Rey şehir tarihine ait ansiklopedik çalışmada bu zatın yedi kuşakta Hz. Ali'ye ulaştığı, Muhammed Hânefiyye'nin (ö. 81) yakın adamlarından biri olduğu yazılıdır. Bu çalışmada kasap ve deblağların şecerelerini ona dayandırmak zorunda oldukları, tüm kasapların ondan el alan birine intisap etmesi gerektiği ifade edilmiştir (Babai-Mehrizi, 1398). Öte yandan bu efsanevi şahsiyetin Sovyet-Afgan savaşından kaçarak uzun yıllar Rey'de yaşayan Afganlı mülteciler arasında sevilen biri olduğu bilinmektedir. Nitekim günümüze kadar gelen gelenekle beraber cuma akşamları Afganlı kasaplar bu ziyaretgâhta toplanmakta, Cevânmerd adına nezir vermekte, yaşlı kişiler onun menkıbelerini anlatmaktadır.

Rey'in güzide mahallesi olan Cevânmerd Kassâb'ın tarihi Moğollar öncesine kadar gitmektedir. Bu semt öteden beri bir Şii mahallesidir. Mahalle geçmişte *Maslahgah* olarak anılmıştır. Dolayısıyla burası bir salhâne yani mezbahadır. *Cevânmerd-i Kassâb*'ın kabrinin burada olması manidardır. Dahası Reyle ilgili şehir tarihi kaynaklarında buranın meşhur olan Şii mahallelerden biri olduğu zikredilmiş, şehirdeki siyah giyimleriyle meşhur olan *Zad-ı Mehran* seyitleri anılırken fütüvvet ehli/cevânmerd oluşlarıyla meşhur olan *Maslahgah* gençleri zikredilmiştir. Bu bilgiler yanında Rey'de Rafizilikleri ve zahidane hayat sürüşleriyle meşhur olan '*Der-i Reşkan*' dervişleri de zikredilmiştir (Caferiyan, 1371). *Cevânmerd-i Kassâb*'ın makberesinin Rey'de olduğuna dair önemli bir kaynak da ilk dönem coğrafyacılarından Hamidullah Mustavfi'ye (ö. 1349) aittir.

Mustavfi'nin aksine Abdurrezzak Semerkândi (ö. 1482) eseri olan *Matlau's-Sadeyn ve Mecmeu'l-Bahreyn'de Cevânmerd-i Kassâb*'ın kabrinin Serahs'da olduğunu yazmıştır. Semerkândi 864/1460 yılı olaylarını anlatırken ona da değinmiştir (Semerkândi, 1382). Muhammet Kazvini'ye göre de bu zatın kabri Serahs'dadır. Kazvini Rey'deki türbeyi makam olarak kabul etmektedir. Ona göre bu türbe yenidir. Türbe Kaçar padişâhı Fethali Şâh döneminde (1797-1834) yaptırılmıştır.

Üzerinde çalışılan kasap fütüvvetnâmelerinin en erken dönemde yazılanı, Molla Hüseyin Kâşifi'ye (ö 1504) aittir. *Fasl der Beyân-i Gabze-i Kârd, Sâtur, Kârdmâl ve Tir* başlığıyla *Fütüvvetname-i Sultani* adlı eserde geçmektedir. Bunu 1700'lü yıllarda yazıldığı tahmin edilen *Fütüvvetnâme-i Kassâb* adlı eser takip etmektedir. Elimizdeki en geç tarihli kasap fütüvvetnâmesi ise *Der Beyan-i Kar-i Kassâban ve Sellahân'dır*. Üç eserin ortak yönü hiç birinin tam olarak yazım yılının bilinmemesidir. Fakat eserler dil açısından incelendiğinde tahmin edilen tarihlerin doğru olduğu söylenebilir. Zira *Fütüvvetnâme-i Sultani* ve *Fütüvvetnâme-i Kassâb*'ın nesiri daha ağırdır. *Fütüvvetnâme-i Kassâb*'da dönemin özelliğini taşıyan süslü ve ağır edebi cümleler kullanılmıştır. Bu metin her ne kadar halk diliyle yazılsa da orta dönem edebi nesir normalarını korumuştur. Eser günümüze iyi bir örnek olarak ulaşmıştır. *Der Beyan-i Kar-i Kassâban ve Sellahân* daha akıcı ve daha düzgün bir üslupla yazılmıştır. Her üç metnin nesri sade, anlaşılırdır.

Gramer açısından incelendiğinde eserde birçok hata tespit edilmiştir. Fakat metinlerde konunun soru cevap şeklinde işlenmesi, genel bir anlatım sunulması ve okuyan için pratik ve akılda kalıcı bilgiler verilmesi risâleleri oldukça başarılı birer

edebi metin haline getirmiştir. Safevi dönemi Şii fıkıhında sık raslanan soru-cevap şeklindeki anlatım tarzı burada da görülmektedir. Farsça fütüvvet metinlerinin birçoğu pratik fıkhi metinler gibi soru cevap şeklinde, sade ağdasız ve düz bir nesirle yazılmıştır (Efşâri-Medayini, 1381).

Her şeyden önce değerlendirmeye alınan bu üç eserin tasavvufi metinler olduğu söylenmelidir. Bu eserler kasap esnafının meslek kuralları ve âdâbı hakkında yazılan birer risâledir. Bunun yanında her üç eser de birer tarikat risâlesidir. Nitekim bu risâlelerde anlatılan yaradılış tasavvuru, kurban tefekkürü, kâmil insan olgusu ve daha birçok konu, tasavvufi öğler ve simgelerle ifade edilmiştir.

Her üç fütüvvetnâme konuları açısından değerlendirildiğinde ilk ortak değininin Âdem'in cennetten kovulması olduğu anlaşılmaktadır. Âdem'in dünyaya indirildiğinde çiftçilikle uğraşmaya başladığı, bu işten zamanla yorulduğu, sıkılınca durumunu Allah'a arz ettiği, bunun üzerine Allah'ın emri ile Hz. Cebrail'in cennetten bir koç getirdiği, insanoğluna et bahşedildiği anlatılmaktadır. *Fütüvvetnâme-i Kassâb*'da getirilen bu koçun kurbanı sırasında yere sıçrayan kandamlarından koyun sürülerinin meydana geldiği ifade edilmiş, diğer bir rivayette ise cennetten gelen koçun kemikleri Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın elinde dişi koyun ve erkek koçlara dönüşmüştür. Bu mesele *Risâle-yi Kassâban ve Sellahan*'da farklı olarak anlatılmış, dökülen kandamlarından Allah'ın binbir isminin meydana geldiği savunulmuştur.

Fütüvvetnâmelerdeki diğer ortak konu kurban etinden pişen *Hellim aşır*dır. Bu aşım dünyada yapılan ilk ve en faydalı aş olduğu zikredilmiştir. Cennetten getirilen koçun adının *Selim* olması *Fütüvvetnâme-i Kassâb'ta* daha detaylı anlatılırken, *Der Beyan-i Kar-i Kassâban ve Sellahan*'da bu durum özet şekilde geçmiştir. Fütüvvetnâmelerin ortak konularından diğeri kurbanlık hayvanların kendilerini değersiz görerek Allah'a şikâyetleri mevzudur. Mevzu şikâyet üzere Allah'ın bu hayvanlara teveccüh göstermesi, kesilseler bile onun adı ile kesilecekleri müjdesi, bu şartla insanlar için helal olacakları, kurbanlık hayvanların bunu onur olarak kabul etmeleri şeklinde işlenmiştir.

Fütüvvetnâme-i Kassâb'ın ikinci bölümünde ve *Der Beyan-i Kar-i Kassâban ve Sellahan* da kurban kesen kişinin yerine getirmesi gereken dini ve ahlaki şartlar, kendisine farz, vacip, sünnet, sevap, helal ve haram olan işler sıralanmıştır. Devamında hayvanın helal ve haram olan, kullanılması mekruh olan uzuvları hakkında bilgi verilmiştir. Bu şartlar her üç fütüvvetnâmede de zikredilmiştir.

Eserlerde dile getirilen ortak hususlardan biri de bu işin ilk olarak kim tarafından icra edildiği meselesidir. Risâlelerde kasaplığın Hz. Âdem'den, koyunun derisini soymanın yani sellahlığın Hz. İdris'ten, boğazlama işleminin Hz. İsrail'den, doğrama işleminin ise Hz. İbrahim'den kaldığı delilleri ile zikredilir. Ayrıca *Fütüvvetnâme-i Sultani*'de deri soyma işleminin Hz. Ali'den kaldığı, hizmetinde yedi kişi bulunduğu, bunlardan birinin Türk-i Serir olduğu ifade edilir. Diğer taraftan Türkçe yazılan fütüvvetnâmeler aksine Farsça yazılanlarda Hz. Ömer'den ve uygulamalarından bahsedilmemiş, Hz. Ali'nin söz ve davranışları örnek verilmiştir.

Bu risâleler arasında *Fütüvvetnâme-i Kassâb*'da Kur'an ayetleri, dua ve zikirler diğer iki risâleye göre daha yoğun kullanılmıştır. Burada koyunu keserken, soyarken, doğrarken okunması gereken çok sayıda ayet ve dua zikredilmiştir. Ayrıca bu risâlede yer alan bıçak ve masata ait on iki husus *Fütüvvetnâme-i Sultani*'de de

geçmektedir. *Der Beyan-i Kar-i Kassâban ve Sellahan* kasapların piri olarak bilinen *Cevânmerd-i Kassâb*'la cariyeye hikâyesini en ayrıntılı anlatan eserdir. Bu hikâye *Fütüvvetnâme-i Sultani* 'de de kısa bir şekilde zikredilmiştir. Üç eserde de *Cevânmerd-i Kassâb* hakkında bilgi verilmiş, bu mesleğin en namlı ahileri yani cevânmerdleri basit farklılıklarla sıralanmıştır.

Fütüvvetnâme-i Sultani diğer iki eserden farklı olarak yalnızca bıçak, satır, masat ve baltaya dair konulardan ibarettir. Risâle kasaplık eşya/cihazların ilk ortaya çıkışı, ilk kez kimler tarafından kullanıldığı, hangi eşyanın ne için kullanıldığı, isimlerinde yer alan harflerin ne anlama geldiğini soru cevap şeklinde işlemiştir. Bu risâlede diğer ikisinden farklı olarak sellahlık mesleğinin Hz İdris'ten, et doğramanın ise Hz. İbrahim'den geldiği detaylarla anlatılmıştır. Bunun dışında her üç eserde de ilk kurbanın Hz. Âdem tarafından kesildiği, Âdem'in bu mesleği Hz. Muhammed'e (s.a.v), Hz. Ali'ye ve Civanmerd-i Kassâb'a öğrettiği anlatılmıştır. Her üç risâlede de kasap ve sellahların mümtaz şahsiyetler arasında olması gerektiği, kasap esnafının ahlaklı, imanlı, dilinde daim zikir, kestikleri hayvana karşı nazik davranan bireylerden oluşması gerektiği vurgulanmış, kasapların kullandıkları eşyaları temiz tutmaları ve işlerini önemsemeleri tavsiye edilmiştir.

2. Fütüvvetnâme-i Sultani; Fasl der Beyân-i Kabze-i Kârd, Sâtur, Kârdmâl ve Tir (*Bıçak, Satır, Masat ve Balta'ya Dair*)

Bu risâle Molla Hüseyin Vaiz Kâşifi Sebzevari'ye (ö. 1504) aittir. Risâle, *Fütüvvetnâme-i Sultani* adlı eserde bulunmaktadır. Müellif aynı zamanda *Ravzatü's-Sühedâ* adlı meşhur eserin de sahibidir. Risâle, kitabın son bölümünde yer alır.¹ Abdülbaki Gölpınarlı tarafından tanıtılan bu eserin bazı kısımlarının özet bir tercümesi yapılmış, bizim tercüme edeceğimiz son bölüme ise değinilmemiştir (Gölpınarlı, 2011). Tercüme doğrudan müellifin eseri üzerinden yapılacaktır (Sebzevari, 1350). Metnin hem içeriği hem de çevirisi aşağıdadır.

Bıçak, satır, masat ve balta olan dört cihaz, cevânmerd evlatlarına aittir. Hazret-i Şâh-ı Merdan Ali'nin yanında on yedi şedd kuşanan kişiden biri *Cevânmerd-i Kassâb*'dir. O, Muhammed Hânefiyye'nin yakın adamlarından ilki, hizmetinde bulunanlardan biridir. Kasap ve sellahlar kendilerini fütüvvet zümreleri içinde bu zâtlara isnad ederler.

Cevânmerd-i Kassâb'ın asıl adı Abdullah, lakabı ise cevânmerd'dir. Babasının adı Amir Basri'dir. Burada onun hayatını yazacak olursak söz uzar ve asıl konudan uzaklaşırız. Bunun için adıyla yetiniyoruz.

Bil ki, kasaplık mesleği üç temel üzerine bina edilmiştir. Bunlardan ilki hayvanın başını kesmektir. İkincisi hayvanın derisini soymaktır. Üçüncüsü hayvanın etini parçalamaktır.² Bu ise iki şekilde olur. Birincisi bölerek parçalara ayırmak, ikincisi ise keserek parçalara ayırmaktır. Her ikisini de ileride geniş bir şekilde açıklayacağız.

Başın kesilerek gövdeden ayrılması hadisesinin ilk kimden bize kaldığını soranlara bu olayın Âdem-i Safi (as)'den kaldığını söyle. Şöyle rivayet edilir: Âdem'in tövbesi kabul olmuş, ardından Yüce İlah'tan emir gelmiştir. Âdem'den Mekke'ye

¹Eserin yedinci bölümü "Kabza Ehli ve Halleri" başlığı taşırken bölümdeki yedinci başlık kasapları ve onların alet edavatlarını anlatır.

²Metinde parçalamak olarak tercüme ettiğimiz beyan kelimesi aslında parça, hisse, kıta anlamlarına gelen "بيان" (san) kelimesi olmalıdır. Ancak metni tashih eden Muhammed Cafer Mahcub metinde kelimeyi "بيان" (beyan) olarak kanımızca yanlış yazmıştır. Zira bu kelimenin konu ile bağlantısı yoktur. Bu sebele bize "san" şeklinde çeviri yapmak daha mantıklı gelmiştir.

doğru giderek hacı olması istenmiştir. Günümüzde mevcut olan evin yerinde o dönemde Cebrail'in cennetten getirdiği, yakuttan yapılma bir ev vardır. Bu ev Hz. Nuh döneminden beri orada bulunmaktadır. Ev daha sonra göğe yükseltilmiştir. Nitekim evin göğe yükseliş hikâyesi tefsirlerde de anlatılmaktadır. Derken Arafat günü gelmiş, Âdem aleyhisselam Havva aleyhisselamla bu dağ yanında buluşmuş, tanışmıştır. Bu sebepten o dağa Arafat ve o güne de Arafat günü demişlerdir. Bu kelime bilmek, tanımak manasına gelen “ırfan” kelimesinden alınmıştır. Bu adın kökeninde irfan ve tasavvufî öğeler vardır. Tasavvufla anlaşılanı.

Ardından Cebrail gelmiş ve hac merasimini Âdem'e öğretmiştir. Cebrail'in öğretisi ile hac merasimi düzenlenmiş, bayram namazı kılınmış, ardından kurban kesme zamanı gelmiştir. Cebrail (as) cennetten bir koç getirmiş ve şöyle demiştir: *Ey Âdem, bu koçu kurban et.* Âdem (a) ona şöyle sormuştur: *Ne surette kurban edeyim?* Cebrail *koçun başını keserek kurban et* demiştir. Bunun üzerine Âdem (as) şaşırarak, oracıkta kala kalmıştır. Cebrail onu böyle görünce cennetten bir bıçak getirmiş, Âdem'e vermiş, nasıl yapacağını öğretmiştir. Âdem koçun başını kesmiş, kurbanlığı öylece yere bırakmıştır. Birdenbire hayvanın yanında beyaz bir ateş görülmüştür. Bu ateş kurbanı içine alarak yok etmiştir. Bu, kurbanın kabul olduğuna dair bir işarettir. Hatırlayınız ki cennet herkesin dilediği her şeyi bulabileceği bir yerdir. Nitekim Allahu Teâlâ cennet için “*İstedikleri her şeye sahiptirler*”³ ibarelerini kullanmıştır. Dolayısıyla da insanın arzu ettiği her şey cennette vardır. Fakat kudret âleminde yani dünyada bunlar mümkün değildir. *Allah her şeye kadirdir.*⁴

Öyleyse kurban etme işinin Âdem'den geldiği anlaşılmış oldu. Âdem'den sonra tüm peygamberler de bu işi tekrarlamış, etinin yenmesi helal olan dört ayaklılar kurban edilmiştir. Dolayısıyla kurbanı hayvanını sahibi kesmelidir. Kurban koç da olsa, inek de olsa, deve de olsa bunu sahibi kendi eliyle kesmelidir. Zaten kurban bu demektir.

Sellahlık mesleğinin kimden geldiğini soranlara bu mesleğin İdris Peygamber'den kalma olduğunu söyle. Âdem'den İdris Peygamber'e kadarki dönemde kesilen tüm koçlar parçalara ayrılmış, her parçanın derisi ayrı ayrı soyulmuştur. İdris Peygamber döneminde ise kendisi dikiş işini iyi bildiği için bu durum değişmiş, başka bir yöntem bulunmuştur. Bir gün İdris Peygamber'in huzurunda bir koç kesilmiş, parçalara ayrılmış, her bir parçanın derisi ayrı ayrı soyulmuştur. İdris Peygamber deri parçalarını toplamış, birbirine ekleyerek dikmiştir. Bu işlem sonunda giysi yapılacak ya da yere serilecek büyüklükte büyük bir parça vücuda gelmiştir. Fakat o düşünmüş taşınmış, derileri tekrar dikmemek için koyunu tek parça halinde soymanın daha doğru olacağına karar vermiştir. Allah'tan gelen bu ilhamla sellahlık bunu İdris'ten öğrenmiş o günden sonra koyunun derisini parçalamadan yüzmüşlerdir.

Koyunun kesildikten sonra parçalara ayrılmasının kimden kaldığını sorarlarsa eğer onlara de ki: Bu Âdem-i Safî (a)'den kalmıştır. O, koyunu kestikten sonra parçalara ayırır ve evlatları arasında bölüştürürdü. Fakat parçalarken doğramamış, eti rastgele bölmüştü.

Etin yarar kısımlarının doğranmasının kimden kaldığını sorarlarsa onlara de ki; bu Halil İbrahim (as)'den kalmadır. Zira o, evine misafir geldiğinde koyun ya da inek

³ Nahl Suresi, 21. Ayet.

⁴ Haşr Suresi 6. Ayet, Tevbe Suresi 39. Ayet, Enfal Suresi 41. Ayet, Maide Suresi 17. Ayet, ve 19., 40. Ayet, Ali İmran Suresi 29. Ayet, ve 189. Ayet, Bakara Suresi 2. Ayet.

keser, parçalara ayırır, etin en büyük parçasını, yumuşak ve lezzetli tarafını misafirine ikram eder, geriye kalan parçaları ise taalukatı arasında pay ederdi.

Derinin soyulması ve parçalara ayrılması işinin kimden kaldığını sorarlarsa onlara de ki bu gelenek Musa Kelim (as)'den kalmıştır. Şöyle ki Allahu Teâla Tevrat'ta kurban kesilmesini emretmiş fakat koyun ve ineklerin bazı tarafları Beni İsrail'e haram kılınmıştır. Bunlar don yağı ve damarlardır. Nitekim bu Kur'an-ı Kerim'de de bildirilmiştir. “*Yahudilere bütün turnaklı hayvanları haram kılmıştık. Sığır ve koyunların sırt ve bağırsaklarına yapışmış yahut kemiğe karışmış yağları dışındaki tüm iç yağlarını da onlara haram kılmıştır. Azgınlıkları yüzünden biz onları böyle cezalandırdık. Gerçekten biz gerçeği söyleriz.*”⁵ Hazret-i Musa peygamberlik döneminde Beni İsrail'e haram olan kısımları anlatmak için etleri keser, parçalara ayırır, haram olan kısımları atardı.

Tüm bu açıklamalar ardında kurbanı elleriyle kesmenin kimden yadigâr kaldığını sorarlarsa onlara de ki hayvanın başını kesmek Mustafa ve Mürtaza'dan kalmıştır. Onlar kurbanlık hayvanların başını mübarek elleri ile kesmişlerdir. Rivayet edilir ki Emirelmüminin Ali (as) Hemdan kabilesiyle beraber Mekke'ye gelmiş, veda haccına katılmıştır. Hac günü Hazreti Rasul (s.a.v.) emir vermiş, getirdiği deve ve koyunlar hazırlanmış, kurbangâha gidilmiştir. Hz. Rasul mübarek elleri ile altmış üç deve nahr etmiş, otuz yedi deveyi ise kesmesi ve kurban merasimini tamalaması için Hz. Ali'ye vermiştir. Ardından Gadirhum biatıyla ilgili olayda anlatıldığı üzere kurban kesme olayı sona ermiştir. Hazreti Emirelmüminin (as) koyunları kesmiş, soyması için Cevânmerd'e emir vermiştir. Kendi de yardım etmiştir. Hazreti Emir (as) koyunları parçalara ayırmakta ve doğramaktadır. Yemek pişirilmiş, yenilmiş ve hazret kalan işi cevânmerd'e havale etmiştir. Ali, kasap önlüğünü giymeyi ve tekbir almayı ona göstermiştir. Denilir ki Emirelmüminin o davette kırk koyun kurban etmiş, bunların hepsinin başını tek tek kesmiş, etlerini doğramış, fakat mübarek eli ve giysisi kirlenmemiştir. Velayet sahibi biri için bu şaşırtıcı değildir.

Bıçağın kimden yadigâr kaldığını sorarlarsa onlara Ahi Cebrail (as)'dan kaldığını söyle. Anlatıldığına göre o Âdem (as)'in kesmesi için bıçağı cennetten getirmişti. Bundan sonra Âdem sürekli cennetten gelen bıçak şeklinde bıçaklar yapmıştır.

Kasap kancasının kimden yadigâr kaldığını sorarlarsa onlara Hz. Nuh'tan kaldığını söyle. Şöyle ki sular çekilip de Nuh gemiden inerken yanında götürmüş olduğu etin deniz havasından nemlenerek koktuğunu görmüştür. Bunun üzerine gemiden bir tahta parçası koparmış, demir bir çivi çakmış, çivinin uçlarını katlayarak kanca şeklini vermiştir. Etleri de kokusu gitsin diye buna asmıştır. Onun bu davranışından sonra Hazret-i Nuh'a tabi olan *Cevânmerd Cebrail*, kancanın yapılış şeklini öğrenmiş ve halka öğretmiştir.

Satırın kimden kaldığını sorarlarsa onlara Halil İbrahim (as)'den olduğunu söyle. Cebrail, Mikail ve İsrail Lut kavminin şehirlerini harabeye çevirmek için geldiklerinde Halil İbrahim (a)'in evine ulaşmışlardır. İbrahim melekleri misafir sanmıştır. Nitekim Allahu Teâla Kuran'da şöyle buyurmaktadır: *Rasûlüm! İbrâhim'in o şerefli misâfirlerinin haberi sana geldi mi?*⁶ *Hazreti Halil'ü-r Rahman onlar için buzağı keser ve etini kızartır. Nitekim Allahu Teâla Kur'an'da şöyle buyurur:*

⁵ En'am Suresi 146. Ayet'te yer alan bu ibare metinde boş bırakılmış, yazılmamıştır. Ayet metne eklenmiştir.

⁶ Zariyat Suresi 24. Ayet.

*Zaman kaybetmeden gidip önlerine güzelce kızartılmış bir buzağı getirdi.*⁷ İbrahim aleyhisselam onların yemekten memnun kalmadığını sezer, kendinden utanır. Bunun üzerine bıçak yerine hançer alıp etleri doğramaya ve hançeri satır gibi kullanmaya başlar. Bunu yapar yapmaz gelen misafirlerin melek olduğunu anlar. Melekler ona İshak adında bir oğul müjdeliler. İbrahim bu müjdeyle çok mutlu olur. Hançerle kesme işinin ona hayırlı geldiğine inanır. Bu sebeple hançerden kendisine bir satır yapar ve artık bunu kullanır.

Kasap önlüğünün kimden yadigâr kaldığını sorarlarsa onlara *Cevânmerd Abdullah Amir Basri*’den kaldığını söyle. Mürtaza Ali’nin müşriklerden biri ile savaştığı bir gündür. Müşriğin elinde demirden bir sırık vardır. Emir Aleyhisselamı bu sırıkla alt etmek ister. Emir (as) mübarek elini kaldırdığında tek bir hamleyle sırık müşriğin elinden alınmış, müşriğin boynuna dolanmış olur. Müşrik bu olağanüstü hamleden çok etkilenmiş, Müslüman olmuştur. Emir (as) sırığı onun boynundan kaldırmıştır. Sırığın uç kısmı adamın boynunun şeklini almış, eğik kalmıştır. Emir (as) bunu yanında bulunan *Cevânmerd*’e vermiş, ona “*bu bir gün senin işine yarayacak*” demiştir. *Cevânmerd* de bu sırığı almış, baş aşağı kısmına bir kanca takmış, aşağı kısmına bir demir bağlamıştır. Emir’in elini tuttuğu yere de bir tutak/kanca yerleştirmiştir. Buradan aşağı et asmıştır. O gün bu gündür, bu sırık Ali’yi temsil eder ve etleri asmak için kullanılır.

Masatın kimden yadigâr kaldığını sorsalar onlara bunun da *Cevânmerd*’den kaldığını söyle. Şöyle ki Emir (as) Hayber günü kale kapısının halkasını tutup çekmiş, kapıyı kırıp atmış, halka Emir (as)’in elinde kalmıştır. Bunu Selman’a vermiş, Selman da onu almıştır. Medine’ye geldiklerinde bu halkaları parçalara ayırmıştır. Her bir parçayı bir yarenine vermiş, bunlardan birini de *Cevânmerd*’e bağışlamıştır. *Cevânmerd* Ali (as)’in emri ile bu parçadan bir masat yapmış, Selman ise bunu beline, sağ ve sola bağlamıştır.

Baltanın kimden yadigâr kaldığını sorarlarsa onlara bunun İbrahim Peygamber (as)’den kaldığını söyle. İbrahim putları kırdığı zaman Allahu Teâla ona şöyle buyurmuştur *Nihâyet İbrâhim o putları paramparça etti; ancak onların büyüüğünü bıraktı.*⁸

Ümmet içinde davetçiler arasında Ebu Müslim de bulunmuştur. *Cevânmerd* in cihazlarından konu açılmışken burada tüm cihazların manevi yönüne, asıl manalarına kısaca değinmek gerekir.

Eğer sana eline bıçağı/bıçak sapı almanın kime yarasaacağı, kimin hakkı olduğunu sorarlarsa onlara de ki, bunu alsa alsa pis nefsinin başını riyazet bıçağı ile kesebilen alır.

Bıçağın baş kısmının kerametini sana sorarlarsa onlara bunun *Bismillah* olduğunu söyle. Bıçağın son kısmını soranlara da bu kısmın kasap ve sellahın elinde tuttuğu yer olduğu, buranın aslında kasab ve sellahın maharetini gösterdiği yer olduğunu, kesimi kolaylaştırdığını anlat. Bıçağın kiblesi neresi derlerse onlara kible yönünü göster. Bıçağın kuyruğunun yani ne tarafa çevrilmesi gerektiğini soranlara yukarı yöne doğru olduğunu söyle. Bıçağın sırtının hangi yöne çevrilmesi gerektiğini soranlara ise yere/alt tarafa doğru olması gerektiğini söyle.

Bıçak tutma adabının ne olduğunu soranlara ise bunlardan ilkinin bıçağın sapını abdestli ve temiz birinin eline alması olduğunu söyle. İkincisinin haksız ve

⁷ Hud Suresi 69. Ayet

⁸ Enbiya Suresi 58. Ayet.

adaletsiz birinin bu işi yapmaması gerektiğini söyle. Üçüncüsünün bıçağı bilemeden kullanmaması gerektiği, dördüncüsünün kesim için emir aldığıında Allah'ı yad etmesi gerektiği, beşincisinin bıçağı temiz kullanması, kana bulamaması gerektiği, altıncısının ise bıçağın paslanmasına ve körelmesine izin vermemesi gerektiğini söyle. Son olarak da bıçakta her hangi bir sorun ortaya çıkarsa ona derhal çözüm bulması gerektiğini söyle.

Kard (كارد) yani bıçak kelimesinin harflerinin manevi olarak neye işaret ettiğini sorarlarsa onlara de ki, K harfi keramete (كرامت), kerem sahibi olmaya delalettir. Bıçağı tutan adamın keramet sahibi ve cevânmerd olması gerekmektedir. A harfi ihsana (احسان), hayırseverliğe delalettir. Bıçağı tutan adamın başkalarına eziyet etmekten kaçınması gerekmektedir. R harfi aydınlığa (روشنی) delalettir. Bıçağı tutan adamın nurlar içinde, nur yüzlü olması gerekir. D harfi yürekliliğe (دلاری) delalettir. Bıçağı tutanın yaradılış sırrına vakıf olması, merhamet sahibi, yaradılanı hoş gören biri olması gerekmektedir. İşte bıçağı tutan adamın bu özelliklere sahip olması gerekir. Bıçak böyle adamlara helaldir.

Satır kullanacak olan adamın taşınması gereken özellikleri soranlara bu zatın nefesine hâkim olması, nefsanî ve şeytanî işlerden uzak durması gerektiğini söyle. Yukarda saydığımız bıçak taşımaya layık insanların sıfatları satır taşımaya layık kişiler için de geçerlidir. Dolayısıyla satır taşıma adabı bıçak taşıma adabıyla aynıdır.

Satır (ساتور) kelimesinin harflerinin manevi âlemde neye delalet ettiğini soranlara bu kelimenin her bir harfinin farklı bir özelliğe işaret ettiğini söyle. S selamet-i nefse (سلامت نفس) yani can sağlığına, şahsın sağlam ve zinde olması gerektiğine delalettir. E ülfete (الفت) yani şahsın pirleri ile olan dostluğuna muhabbetine delalettir. Bu zat tarikat yolunda kâmil bir mürid olmalıdır. Kendine dikkat edip halini düzeltmelidir. R harfi ise riyazete (رياضت) yani riyazet sahibi olmaya delalettir.

Kanare (قناره) yani et kancasının manasını soranlara yüreğini aşk ve şevk meydanında ortaya koymak demek olduğunu söyle. Bu kanca kişinin yüreğini riyazet desturuyla parça parça etmesi, marifet nuruyla kalbini manevî olarak lime lime doğramasıyla açıklanır. *Allah kimin göğsünü İslâm'a açmışsa, o Rabbinden bir nûr üzeredir.*⁹

Kanarenin harflerinin manevi âlemde neye delalet ettiğini soranlara bu kelimenin ilk harfindeki K harfinin kanaate (قناعت) işaret ettiğini söyle. N harfinin ise ihtiyaç manasındaki niyaza (نیاز) işaret ettiğini bildir. E harfinin tedbir ve dikkat anlamındaki ihtiyata (احتیاط), R harfinin ise dürüstlük manasındaki راستی (راستی) kelimesine, H harfinin himmet (همت) kelimesine işaret ettiğini söyle. Bu şekilde kanca sahibi kasabın kendini bilen, kabiliyetli biri olması, kimseye muhtaç olmaması, işinde dikkatli, dürüst, azimli biri olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde olanlara kanca asmak helaldir.

Balta sapının kimden yadigâr kaldığını soranlara nefsin putlarını İbrahim misali baltayla kıranlardan olduğunu söyle. Baltayı kullanmanın gerçekte kimin hakkı olduğunu soranlara de ki bu kişi öncelikle edep sahibi olmalı, utanç sahibi, yüzü tutmayan biri olmalıdır. Arı, namusu bilmeli, doğru sözlü olmalıdır.

Balta yani teber (تبر) kelimesinin harflerinin neye delalet ettiğini soranlara ise T'nin Teberraya (تبراً) yani Allah'tan başka her şeyden uzak durmaya, B'nin bordbari (بردباری) yani sorumluluk sahibi ve sabırlı olmaya, R'nin de riyazete (رياضت) delalet

⁹ Zümer Suresi 22. Ayet

ettiğini söyle. Baltanın sapından tutan herkesin Allah dışındakilerle arasına mesafe koyması, din yolunda sabırlı olması, nefsini öldürmesi gerekmektedir.

Önlüğün manevi âlemde ne manaya geldiğini soranlara yüreğini aşk kancasına bağlamayı simgelediğini söyle.

Yukarı ya da aşağı kancaların manasını, erkânını soranlara yukarıda olan kancanın birlik mertebesine işaret ettiğini, bunun da aslında yaratılmış tüm mevcudatın Allah'ın önünde kıyama durduğunu simgelediğini anlat. Alttaki kancanın peygamberliğe ve velayete işaret ettiğini söyle. Her insanın bu iki hususa bağlı olması gerektiğini anlat. Bu iki kanca arasına konan zincirin ise Hak'tan kendilerine ulaşan feyiz halkasına işaret ettiğini söyle.

Masatı kimin eline almayı hak ettiğini soranlara, bunu cevânmerd olan kişilerin hakkı olduğunu söyle. Zaten bu sebeptendir ki masatı tüm âlemin cevânmerdlerinin başı olan Hz. Ali, Basri'ye vermiştir. Bu yüzden cevânmerd olmayan kişinin cevânmerdlerin hakkı olan şeylere dokunması/kullanması doğru değildir.

Masat anlamına gelen Kardmal (كاردمال) sözünün manevi âlemdeki mahiyetini soranlara bunun doğruluk ve dürüstlük olduğunu söyle. Masatı duvarına asan kasabın onun hakkını vermesi gerektiğin, yani doğru ve dürüst olması gerektiğini anlat.

Masatta olan üç halkanın manevi âlemde neye delalet ettiğini soranlara bunun şeriat nuru, tarikat izi ve hakikat sırrına işaret ettiğini söyle. Dolayısıyla kasaplık cihazlarına sahip olan her zatın bu üç mertebeden haberdar olması gerekmektedir.

Yukarıda olan iki halkanın manasını soranlara bunun tek adamlığa, tek dinliliğe ve tek kibleli oluşa işaret ettiğini söyle. Kasaplığın hakikatini soranlara ise bunun cevânmerdlik olduğunu söyle. Kasap tahtasının hakikatini soranlara ise bunun bir kalkan ve mavzer olduğunu, Allah'ın kaderi sonucu bu kalkana bin cefa oku da gelse Allah'a sadık kalınması gerektiğine, yerini terketmemesi gerektiğine işaret olduğunu söyle. Bunun Hakk'ın kaderinden kaçmamak gerektiğine dair bir işaret olduğunu söyle.

Sellahlığın hakikatinin ne olduğunu soranlara kendini beğenmişlikten sıyrılmak, kendi kabuğundan çıkmak, benlikten sıyrılmak olduğunu söyle.

Kasaplık adabını soranlara bunun dört olduğunu söyle. Burdaki dört rakamının kasap kelimesindeki dört harfe tekabül ettiğini de bildir. Kasap harfinin ilki K harfidir. Kabul (قبول) kelimesine işaret eder. Zira bu mesleğe gelen herkes bu işin hayrını da şerrini de canıgönülden kabul etmelidir. Ancak bu şekilde meslek erbabı yanında makbul olabilirler. S harfi sadakate (صدقات) işaret eder. Alırken, satarken, söylerken, dinlerken dürüst ve sadık olmalı, yanlışla sapmamalıdır. E harfi insafa (انصاف) işaret eder. Kasabın eti parçalara ayırırken insafli davranması gerekir. Eti bölerken etin yağını ve kemiğini eşit miktarda paylaşmalıdır. B harfi ise birre (بر) yani iyilik ve takvaya işaret eder. Kasap bir cevânmerd evladı olabilmek için öncelikle hangi işi yaparsa yapsın onu layığınca, iyi ve güzelce yapması gerekir.

Kasap önlüğü ve tennurenin mahiyetini soranlara, dervişlerin bu hususta söyleyecek sözleri olduğunu bildir. Dervişler/kasaplar önlüğün kendilerine ait bir cihaz olduğu konusunda fikir birliği içindedirler. Yalnız üzerlerine giydikleri kasap önlüğünün kendilerine ait olup olmadığı konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Ancak tennure sellahlara aittir. Bu fakire göre ise *Cevânmerd Şâh-ı Merdan Ali*'nin huzurunda ve hizmetindeyken bu önlüğü bağlamıştır. Dolayısıyla Ali'nin önünde şart bağlayan, şartdar olan her kasabın bu önlüğü giymesi ona haktır.

Önlük bağlamanın adabını soranlara bunun şartının beş olduğunu söyle. Bunlardan ilki dünyadan, dünyaya bağlı şeylerden uzak durmak, ikincisi kuralları ve sınırları aşmamak, üçüncüsü mütesettir olmak, dördüncüsü [...] ¹⁰, beşincisi ise fakir ve dertlilere şefkat elini uzatmak ve onlara rahmet gölgeğinde yer vermektir.

Önlük bağlamanın şartını soranlara bunun üç olduğunu söyle. Birincisinin Allah'ın yarattıklarını incitmekten çekinmek, ikincisinin yaptığı her işi temiz yapmak, üçüncüsünün de insanların suç ve ayıplarını örtmek olduğunu bildir.

Sellahların edeb ve erkânını soranlara bunların yirmi şart olduğunu, altısının farz, ikisinin sünnet, ikisinin şart, üçünün sevap ve yedisinin de edepten sayıldığını anlat. Farz olan altı emrin birincisinin kasapların tevhid ehli olmaları, ikincisinin kurban kestikleri zaman Allah'ın adını anmaları, üçüncüsünün kestiği hayvanların etinin helal olması gerektiğini anlat. Bu durumda eti haram olan hayvanları kesmemelidirler. Dördüncü şartın boyundaki halka/boruların hepsini kesmek zorunda oldukları söyle. Bu halka/borular yemek ve nefes borusu ve iki şah damarıdır. Beşinci şart bu boruların, hayvanın kanının rahatça akması ve şah damarının tam kesilecek şekilde bir şeyle kesilmesidir. Keskinin demir, taş ya da Yemani masatı gibi şeylerle iyice bilenmesi gerekir. Altıncı şart ise şahsın bilgili olmasıdır. Mesleğin ahkâmını, erkânını, İslam'ın şartlarını, imanın şartlarını iyi bilmelidir. Bunları bilmeyen kasapların kestiğinin yenilmeyeceğini bil.

Sünnet olan iki şartsa tekbirin *Bismillah* ile birleştirilmesi, yani *Bismillahi ve Allahu Ekber* denilmesi, diğeri de keserken abdestli olunmasıdır. Şart olan iki şeye gelince bunlardan biri kasabın kestiği hayvanın yüzünü kibleye çevirmesi, ikinci ise hayvanı kestiği zaman bıçak [...] ¹¹

Müstahap olan üç şey [...] ¹² ikincisi keseceği hayvanı yatırmadan önce bıçağı bilemesidir. Üçüncüsü hayvanı keserken düğümün üstünden değil de altından kesmesidir.

Mesleğin edebi olarak sayılan altı şartın ilki kasabın elinin, ayağının ve üstünün başının temiz olması, halsiz, isteksiz görünmemesidir. İkincisi kestiği kurbanın derisini daha soğumadan yüzmesidir. Hayvanı daha sonra soymak mekruhtur. Üçüncüsü tesmiye zamanında yani Allah'ın adının anılma zamanında başka hiç bir kişinin adını anmaması, dünya kelamı konuşmamasıdır. Burada bazı ulemanın salavat getirmeyi caiz gördüğü hatırlatılmalıdır. Dördüncüsü hayvanı boynunun arkasından kesmemesidir. Bu kesim mekruh sayılmıştır. Beşincisi kesilen hayvanın uzuvlarının tırnak ya da dişle koparılmamasıdır. Altıncısı hayvanın yenilmeyen parçalarının ayrılarak kenara konulmasıdır.

Şeriata göre hayvanın yenilmeyen parçalarının kaç tane olduğunu soranlara bunların yedi tane olduğunu söyle. Birincisinin hayvanın yemek borusu, ikincisinin bezeleri, üçüncüsünün dübürü, dördüncüsünün hayvanın zekeri, beşincisinin hayvanın yumurtalıkları, altıncısının safra kesesi, yedincisinin ise idrar kesesi olduğunu anlat.

Sellahlık mesleğinin başında hangi kuralın geldiğini soranlara arınmak kuralının geldiğini söyle. Sellahların guslünün ne olduğunu soranlara teslimiyet olduğunu söyle. Sellahların sermayesinin ne olduğunu soranlara her şeyi Allah'a bırakarak, tevekkül ve tefviz etmek olduğunu söyle. Sellahların abdestinin ne olduğunu soranlara içini ve

¹⁰ Bu bölüm boş bırakılmıştır.

¹¹ Bu bölüm boş bırakılmıştır.

¹² Bu bölüm boş bırakılmıştır.

dışını büyük ve küçük günahlardan arındırmak olduğunu söyle. Sellahların kefaretinin ne olduğunu soranlara devamlı *Sübhānallāhi Rabbu'l-Melāiketi ve'r-ruhi* zikrini çekmek olduğunu söyle. [...] sorsalar [...] ¹³ şu ayeti söyle: “Allah’ın âyetlerine hakkiyle inanmış mı minlerseniz, O’nun ismi anılarak kesilmiş hayvanların etlerinden yiyeceksiniz.”¹⁴

3. Fütüvvetnâme-i Kassâb (Kasap Fütüvvetnâmesi)

Farsça olarak kaleme alınan üç Fütüvvetnâmeden ikincisi *Fütüvvetnâme-i Kassâb* adıyla Baharistan Meclis Kütübhânesi, 8898 numarada, 402-405 arasındaki varaklarda yer alır. *Fütüvvetnâme-i Kassâb* isimli risalenin bulunduğu mecmua 419 sayfa ve mecmua 22/25 ve 34/58 ölçülerindedir. Nestalik hattı ile kaleme alınmış, şekerrenkli İsfahani kâğıda yazılmıştır. Mecmuadaki risâlelerin çoğu Molla Muhammed Bağir Meclisi’ye (ö. 1699) aittir. Fakat kitabet kaydında eserin 1090-1098 /1711-1719 tarihleri arasında Molla Muhammed Emin bin Muhammed Kasım adlı kâtip tarafından yazıldığı belirtilmiştir. Lakin mecmuanın son sayfalarının birinde tarih olarak 1228/1813 yılı geçmektedir. Mecmua içinde *Kasap Fütüvvetnâmesi*’ne ait herhangi başka bir tarih verilmemiştir. Fakat kâğıt çeşidi ve yazı tipinden eserin Safeviler dönemine ait olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Fütüvvetnâme metni mecmua içinde sadece 7 sayfadır. Bu bölüm 2003 yılında Mehran Efşâri tarafından *Fütüvvetnâmeha ve Resail-i Haksâriyye* adlı eserde, 43-52 sayfaları arasında tanıtılmış, Farsçaya kazandırılmıştır. Eserin tercümesi buradaki edisyon kritik üzerinden yapılacaktır (Efşâri, 1382).

“Bismillahirrahmanirrahim

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun, akibet muttakilerindir.

Salat ve selam O'nun Peygamberi Muhammed'e ve ailesine olsun.

Bu risâle, gönderilen tüm Peygamberler, Pirlar ve önderlerin (selam olsun) kurbanları ile alakalı olup, bu kurbanların ümmete farz veya sünnet oluşunun delilleri, kurban eyleminin mahiyeti, faydaları ve şartları hakkında yazılmıştır. İslam ümmetinin evlatları ve cevânmerdler bilsin ki hiç kimse pirsiz, mürşitsiz, hocasız yol gidemez. Nitekim Kuran’da geçen *Sana öğretilen doğru yoldan gitme bilgisini bana da öğretmen için, sana tabi olabilir miyim?*¹⁵ ayetinde işaret edildiği gibi kimse tek başına bir sırı eremez. Hazreti Musa (a.s) Hızır (a.s)’ın yanında ve hizmetinde olmadan peygamberlik ve fitri ilme ulaşamadı. Hazreti Musa (a.s) fitri ilmi Hazreti Hızır’dan öğrendikten sonra kemale erdi, Allah yoluna bağlandı. Demek ki, pir ve mürşit olmadan hiç bir evliya kâmil olamaz.

Bil ki, Âdem (a.s) ekincilikle uğraşırken durmadan sızlanır, zorlanırdı. Sonunda dayanamadı ve şöyle söyledi: *Ey Tanrım! Ekinciliğe gücüm yetmiyor.* Bunun üzerine Hazreti Cebrail cennet otlaklarında otlayan doksan dokuz koyun ve koç getirdi. Bunlardan biri yeşilbaşlıydı. Bazıları başının beyaz bedeninin siyah olduğunu söyler. Bu hayvanlar Allah’ın emri ile daim zikir içindeydiler. Cebrail aleyhisselam bu koçu kurban etti. Bu kurbandan yere bin bir damla kan döküldü. Her bir damladan bir isim vücuda geldi. Bundan sonra Cebrail aleyhisselam kesilen eti alarak Âdem ve Havva için pişirdi. Etin suyundan Hellim çorbası yaptı. Bu çorba tüm yemeklerden daha

¹³ Bu bölüm boş bırakılmıştır.

¹⁴ En’am Suresi 118. Ayet.

¹⁵ Kehf Suresi, 66. Ayet

kuvetli ve besleyici oldu. Cebrail eti tencereye boşaltırken Allah'ın adlarından birini anmıştı, *Ya Halim* demişti. İşte bu sebeplerdir ki Hellim çorbası tüm yemekler içinde besin değeri en yüksek olanıdır.

Cebrail (a.s) âlemlerin Rabbi'nden Peygamber'e (s.a.s.) vahiy getirdi. Bu *Allah'ın adı ile oku* ile başlayan Alak Suresi'di. Böylece her işe aziz ve celil olan Allah'ın adı ile başlamak farz oldu. Nitekim Rasul hazretleri (s.a.v) Kur'an'a dayanarak Allah'ın adıyla başlanmayan her meselenin sonunun fena olacağı şeklinde bir hadis buyurmuştu.¹⁶ Aynı şekilde levhi mahfuzun ilk satırında da *Bismillahirrahmanirrahim, La İlahe illah Muhammedun Rasulullah, Aliyun Veliyullah* ibaresi geçmektedir. Arzın sultanı Peygamber bu sözü şöyle açıklar:

Allahu Teâlâ'nın Levhi Mahfuzda ilk yazdığı şey '*Rahman ve Rahim'in adıyla. Benden başka İlah yoktur, Muhammed benim elçimdir ve Ali benim velimdir. Kim bana teslim olursa, benim hükümlerime boyun eğerse, alın yazısından memnun kalırsa, benim büyüklüğüme sığınursa onun adını sıdıklar kitabına yazarım*' cümlesidir.

Rivayet edilir ki Halil İbrahim aleyhisselam bir gece rüyasında kendi evladı İsmail aleyhisselamı kurban ettiğini görür. Bu esnada Melei Ala'da bir kükreme sesi duyulur. Analar babalar ağlamaya başlar. Aziz olan Allah'ın buyruğu gelmiş, İbrahim, İsmail'i kurban etmek için süslemeye başlamıştır. İbrahim kendisinin emre itaatini göstermek için oğlunu sunağa götürmüştür. Yedi kat gök melekleri olacakları izlemeğe başlar. İbrahim aleyhisselam bıçağı alır. Yetmiş kez İsmail'in boğazına çeker. Fakat bıçak kesmez. Sinirlenip bıçağı taşa vurur. Bu esnada bıçak taşa saplanır. Bıçak dile gelerek der ki: *Ey Hazreti Halil! İsmail'in boynunu kes diyorsun, oysa Celil bana buyuruyor ki kesme!* Bu söz üzerine İbrahim (a.s) düşünür ve şöyle dua eder: *Ey Allah'ım! Sen sırları, gizemleri bilirsin, ben İbrahim'im, kaderime boyun eğdim, rıza gösterdim.* Bu esnada İsmail de şöyle dua etmektedir: *Ey Allah'ım! Senin hükmüne teslim oldum.* Her ikisi de dua ve yakarıştadır.

Halil İbrahim, celil olan Allah'ın emri ile oğlunu kurban etmektedir. İsmail Peygamber başından, canından, gençliğinden olacaktır.¹⁷ Baba ve oğul başları öne eğik, kurtuluş ümidi içinde düşüncelidirler. İsmail (a.s)'ın mutluluk ve gençlik bostanı solmuş, umut reyhanlarının boynu bükülmüş, memnuniyet süseni ağıtlarda yanmaktadır. Nergiz gibi şehla gözlerden bulut misali yaşlar akmaktadır. İsmail'in alınının rengi berrak bir ışık gibi parlamaktadır. Gül renkli yüzü korku ve endişe içindedir. O gül yüz yücelik ve ihtişamın umuduyla beklemededir. Ellerini duaya kaldırmış "*Bana dua edin, size icabet edeyim*" ayetini ihlasla okumaktadır.¹⁸ Secdeye kapanmış "*Rabb'inize yakarın ve gizlice dua edin*" ayetini okumaktadır.¹⁹ Birden bire Hak'tan, yüce âlemi, melek ve melekûtu yaratan Halık'tan bir nida gelmiştir. Bu nida onu mutlu etmiştir, dudakları gülümsemektedir. Visal bahçelerinde biten gül, yüzünü açmıştır. Bu çağırış şu ayetteki gibi izzetli bir sesleniştir: *Ona fidye olarak büyük bir kurbanlık verdik.*²⁰

¹⁶ Bu hadis *El Mucem-ül Müfehres'ul Li Elfaz'il Hadis'in Nebevi* adlı eserin 1. Cildinde, s. 149'da geçmektedir. M. Efşâri

¹⁷ Metnin orijinalinde cümle yarım kalmıştır. Burada *istedi* anlamı veren "خواست" filli "برخواست" yani *berhast* şeklinde, *ayakta durdu, emre amade oldu* anlamında da olabilir.

¹⁸ Mümin Suresi, 60. Ayet

¹⁹ Araf Suresi, 55. Ayet

²⁰ Saffat Suresi, 107. Ayet.

İsmail (a.s) bunu duyduğunda neşeli bülbül gibi şakımağa başlamıştır. Yüzü, bir bostanın bülbülü gibi, meydan ortasındaki çiçeğin çehresi gibi bayram yerine dönmüştür. Bu nida o alicenab'ın kulağına ulaştığında İsmail tekrar yaşamına kavuşmuştur. Ayrılık visale dönmüştür. Visal bülbülü gibi dünyadaki çiçeğini koklamış, şakımış, kendi cemalini hatırlamıştır. Bostanda bin öykü anlatır gibi ötüp durmuştur. İsmail dua ederken Cebrail'in tekbir sesi kulağına gelmiştir. Bu ses *Allah büyüktür, Allah büyüktür, Allah büyüktür, Allah'tan başka ilah yoktur, Allah büyüktür, Allah'a hamd olsun* şeklinde bir mırıldanıştır. Cebrail İbrahim'e: *Ey İbrahim! Rabbin sana selam gönderdi, bu koçu İsmail'in yerine kurban etmen için sana yolladı*" demiştir. İbrahim de beklemeden hemen koçu kurban etmiştir. Bu sırada *Allah'ın adı ile Allah adına, Allah'ın emri ile Allah büyüktür* sesleri duyulmuştur. *Kesilen koçun adı "Selim"* olmuştur.

İbrahim'in kestiği bu koç ilk kurban olmuştur. Koçun alınca *izzetin, büyüklüğün, kudretin, itibarın, gururun ve gücün sahibi olan Allah'a hamd olsun* şeklinde bir ibare yazılmıştır.²¹ Koçun sağ ve sol buynuzlarına ise *mülk ve melekût sahibini tesbih ederim* yazılmıştır.²² Koçun sol kulağına *kutsal olana, Rabbimiz'e ve meleklerin ve ruhun Rabbine hamdolsun* yazılmıştır.²³ Koçun sağ kulağına *hayat sahibi, uyumayan, ölmeyen Malik'e hamd olsun*²⁴ şeklinde bir ibare yazılmıştır. Koçun diline *Rahman ve Rahim Allah'ın adı ile yazılmıştır*.²⁵

Rivayet edilir ki koyun, deve, inek ve eti yenilen diğer dört ayaklı hayvanlar bir zaman sonra bu duruma isyan etmiş, sızlanarak Allah'ın katına yüz sürmüşlerdir. *Ey Allahımız! Senin büyüklüğünün nasibi, hatırlanmaktadır*.²⁶ *Arşın nasibi saadettir. Göklerin nasibi rahmettir. Yeryüzünün nasibi genişliktir. Peygamberlerin nasibi peygamberlik şerefidir*.²⁷ *Evliyanın nasibi velayet ve velayet şerefidir. Müminlerin nasibi marifettir. Asilerin nasibi bağışlanmaktadır, rahmettir. Bizim nasibimiz ise bıçaktan başka bir şey değildir* diyerek şikâyetlerini dile getirmişlerdir. Aziz olan Allah'tan ise hemen şöyle bir hitap gelmiştir:

"Ey hayvanlar! Size verileden daha iyi bir hil'at ve nasip kime verilmiştir ki! Zira ben kendi Kelam-i mecidimde insanlara hatırlatmış, üzerine Allah'ın adı anılmayan hiç bir hayvanın etinden yemeyin"²⁸ demişim. Yani onlara Bismillah, Allahu ekber demeden kesilen hayvanın etini haram kılmış, bunları yemeyin demişim. Kurban keserken Bismillah demeyi onlara farz buyurdum, sizin için bundan daha büyük bir nasip olabilir mi? İbrahim kurban keserken Bismillahi ve Billahi ve Allahu Ekber demedi mi?"

Dört ayaklı hayvanlar bu cevabı duyduklarında memnun olmuş *Şimdi artık canımızı rahatça verebiliriz, yüz bin canımız olsa Allah adına kurban ederiz* demişlerdir.

Her insan ölüme yaklaştığı an zorlanır. Mümin kişi bile canını zor verir. Ailesinden, evlatlarından ayrılmak ona zor gelir. Zira artık vakit gelmiş, tüm yaratılmışların Cebbar olarak kabul ettiği o büyük ilahdan Azrail'e şöyle bir hitap ulaşmıştır: *Kuluma*

²¹ سبحان ذي العزة والعظمة والقدرة والهيبة والكبرياء والجبروت

²² سبحان ذي الملك والملوك

²³ سيوح قدسون ربنا ورب الملائكة والروح

²⁴ سبحان ذي الملك الحي الذي لا يموت

²⁵ بسم الله الرحمن الرحيم

²⁶ بهرة باد عظمتت (عظمت) آمد

²⁷ مُشْرِفٌ وَ نَبُوتٌ أَمَدٌ .

²⁸ Enam Suresi, 121. Ayet

can vermek zor gelir, Ey Azrail! Avucunun içine Bismillahirrahmanirrahim yaz da yüce adıyla onların canını al" Kul Allah'ın takdiri ile ölüm anına ulaşmış, gözlerini açmış, karşısında Azrail'i görmüştür. Azrail'in avucunda yaradanın ismini fark etmiş, gözlerinden yaşlar dökülmüştür. O anda kul şöyle demiştir: Keşke bin canım olsaydı da hepsini bu ada, Allah adına feda etseydim! Ey Allah'ım! Ey yüceler yücesi! Tüm mümin ve müminelerin, hepimizin hayatlarını yüce adınla sonlandır.

Ey Müslümanlar, sakın bıçağı koyunun veyahutta başka bir hayvanların yanında bilemeyin. Taharetsiz kurban kesmeyin. Kurbanlığın ve kurban kesenin yüzü kibleye taraf olsun. Kurban keserken konuşmayın. Allah'ı yanınızda bilin. Etrafınızda bulunan imanlı kişilerin yanında Allah'ın adını anın. Şeytanın hilesine karşı her zaman tedbirli olun. Hayvanın derisini soyarken öyle sabırlı olun ki, kurban titremesin. Kurban kestiğiniz yeri yıkayın da sonra derisini soyun. Soyarken hayvana yumruk ya da tekme atmayın ki hayvan halim selim bir şekilde yumuşak bir hareketle can versin.

Ey Müslüman, koyun keserken nelerin helal, nelerin haram olduğunu bilmen gerekir. Koyunun helal olan tarafları yünü, eti, iç yağı, kuyruk yağı, beyni ve sakatatıdır. Mekruh olan şeyleri ise: Yumurtalıkları, damarları, sinirleri, boğazı, bağırsağı ve kalbinin köşeleridir. Koyunun haram olan tarafları ise: Kanı, bezeleri, arka beyni, dalağı, safra kesesi, göz küresinin siyah kısmıdır. Bu kurallara uyan müslümanlar her iki cihanda da bahtiyar olur.

Bilin ki kasaplık Cevânmerd-i Âdem Aleyhisslem'dan kalmadır. Koyun derisi soymak/sellahlık ise Cevânmerd-i İdris Aleyhisselam'dan yadigârdır. Deri yüzme Cevânmerd-i İsrail Aleyhisselam'dan kalma, koyun kesmek Cevânmerd-i Cebrail Aleyhisselam'dan, koyunu doğramak ise Cevânmerd-i İbrahim Aleyhisselam'dan kalmadır. Yedi cevânmerd vardır. Türk-i Serir, Sultan Veled, Hacı Yusuf ise dünyadaki sellahların başıdır. Bunların hepsi müminlerin emiri olan Ali (a) in bağlıları, hizmetinde olan kişilerdir.

Kasaplar ve sellahların mesleklerine ait olan ayetleri bilmeleri gerekmektedir. Kasapların ayeti şudur; *Taze et yemeniz ve takındığınız süs eşyası çıkarmanız için denizi yararlanmanıza sunan O'dur. Lütfundan rızık aramanız için, onun içinde suları yarararak giden gemiler görürsün. Umulur ki şükredersiniz.*²⁹ Sellahların ayeti ise şudur: *Onlara karşı Allah sana yeter. O, her şeyi duyan'dır, Her şeyi bilen'dir.*³⁰

Koyunun derisini soyarken besmele çekmek farzdır. *Euzubillahimineşşeytanirracim* demek ise sünnettir. *Allahu Ekber* demek vaciptir. Koyunun derisini soyma kurallarından biri her zaman taharetli olmaktır. Koyun derisini soyan kişinin manevi manada abdesti onun gerçekte takvalı olması ve günah işlemekten kaçınması demektir.

Bil ki, dervişlere, âlimlere, misafirlere sevgi göstermek, onlara hizmet etmek kasaplara farz olan bir davranıştır. İnsanları kötülükten men etmek, hakkı batıldan ayırmak, abdeste hazırlık yapmak, koyun keserken *Bismillah* demek, yaşlıların itibarını korumak ise kasaplara sünnettir. Günahlardan uzak durmak da kasaplara vaciptir.

Kasaplığın ve sellahlığın şartları Allah'ı temiz bir kalple tesbih etmek, *La ilahe İllallah* diyerek tehlil etmektir. Kasaplık ve sellahlığın temeli ise koyunun teslimiyeti gibi Allah'a tam bir şekilde teslim olmaktır. Bu mesleği üstlenen, bu görevi üzerine

²⁹ Nahl Suresi, 14. Ayet.

³⁰ Bakara Suresi, 137. Ayet

bir giysi gibi giyen birinin helal iş yapabilmesi için başkalarının hatalarını örtmesi, kusurlarını kapatması gerekmektedir.

Erenler der ki bıçak ve masata dair on iki soru ve cevap bulunur. Şunu öncelikle bil ki bıçak ve masat Muhammed (s.a.v.) nurunun ışığından yaratılmıştır. Bıçak masattan daha evladır. Bıçak ve masat kendi aralarında konuşurlar. Allah'ı şu ayet hükmü ile tesbih ederler: *Onu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.*³¹

Şiir:

Var olan her eşya, hepsi konuşur, Ama dilsizliğin dili ile.

Masatın evla oluşu onun bıçaktan güç alması ile alakalıdır. Bıçağın ve masatın imanı Hakk'ın görüşüdür. Bıçak ve masatın abdesti kötülükten ve cenabetten temizlenmektir. Bıçağın mürşidi masattır. Bıçak ve masatı ilk olarak bir pirin mübarek elinden almak farzdır. Bıçak ve masatın her zaman temiz tutulması sünnettir. Bıçağın demirini, masatın taşını Cebrail aleyhisselam cennetten getirmiştir. Bu ikisi Darü's-Selam'da bulunmuşlardır. Bunlarla ilgili on ikinci ve son husus ise bıçak ve masatı kullanmadan önce pirden dua ve izin alma şartıdır. Ayrıca kasabın her zaman ustası için dua etmesi şarttır. Kim bunları öğrenirse yararına olur. Aksi takdirde ömrünü boşa harcamış olur. Pirden ve ustasından bir fayda görmez.

Şiir:

*Pir bilgeliği olmayan yürekte ne kan akar, ne de bir kişiye fayda sağlar.
Gençliğinde yaşlılara hizmet etmeyen, pirlerin kutsallığı yanında yaramaz!
Âlemlerin Rabbine hamd olsun.”*

4. Der Beyan-i Kâr-i Kassâban ve Sellahân (Kasaplar ve Sellahların Mesleklerine Dair)

Bu risâle ilk olarak *Risâle-i Kassâban ve Sellahân* adıyla Muhammed Danişpeju ve Ali Naki Munzevi tarafından hazırlanan *İran Sipahsalar Medresesi Kütüphanesi el yazmaları* adlı mecmua içinde tanıtılmıştır (Danişpeju-Münzevi, 1356). Bu risâlenin müellifi meçhuldür. Mecmua 95 sayfadır. Nesih hattı ile yazılmıştır. Metnin hicri 11/12. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Risâledeki kitabet kaydı ise 1296/1879 yılına aittir. Eser Kaçarlar döneminde Maarif bakanı olan İtimadussaltana'nın şahsi kütüphanesinde yer almıştır. Eserin 1297/1880 yılına ait vakıf kaydı bulunmaktadır. Bu risâle ilk olarak Muhammed Kazvini tarafından *Yaddaştay-i kazvini* adlı eserde kritik edilmiştir (Kazvini, 1363). Risâle Mehran Efşâri ve Mehdi Medayini'nin *Risâle Çaharde Risâle der Bab-ı Fütüvvet ve Esnaf* adlı eserde *Bab: Der Beyan-i Kar-i Sellahân ve Kassâban* başlığı ile edisyon kritik edilerek tekrar yayınlanmıştır (Efşâri-Medayini, 1381). Burada esas alınan ve tercüme edilen metin son edisyon kritik olan Mehran Efşâri ve Mehdi Medayini'nin metnidir.

İmamı natık muhakkik³² Cafer-i Sadık'tan rivayet edildiğine göre Âdem, Amber kokulu cennetten kovulduğu için çok üzgündür. Dünyada da sürekli buğday yiyordur. Bu durum onu perişan etmekte, ağlaması hiç durmamaktadır. *Rabbimiz! Biz kendi kendimize zulmettik*³³ ayetini sürekli okuyup inliyordur. Allahu Teâla beklenmedik bir

³¹ İsra Suresi, 44. Ayet.

³² امام ناطق محقق

³³ Araf Suresi 23. Ayet.

anda Âdem`in tövbesini kabul etmiş, onun günahlarını bağışlamıştır. Hemen ardından Cebrail gelerek bu durumu Âdem`e müjdelemiştir. Âdem Havva`yı bulmak için Arafat Dağı`na gitmiş. Havva`yı bulmuş, birlikte uzun bir ömür yaşamışlardır.

Bir zaman geçince Allahu Teâla tarafından ona şöyle bir emir gelir: Ey Âdem! Sen ve evlatların neslinizi korumak, kuvvetinize güç katmak için ekincilikle meşgul olun. Fakat şunu da bilin ki ölüm karşısında insan çaresiz olacaktır. Bunun üzerine Cebrail Âdem`e ekinciliği öğretir. Fakat Âdem emek isteyen çiftçilik işinde çok yorulur. Bir zaman gelir, Âdem Aziz olan Allah`ın huzurunda yalvarıp yakarır: “*Rabbim, benim ekinciliğe ne gücüm var ne de bu konuda herhangi bir yeteneğim var*” der. Bunun üzerine Allahu Teâla Cebrail`e Âdem ve evlatlarının emrine verilmek üzere cennet otlaklarından doksan dokuz koç, koyun getirmesini ve bunları Âdem`e teslim etmesini emreder. Böylece o ve nesli hayvanların etinden yiyip kuvvet toplayacak, daha güçlü bir şekilde çiftçilik yapabileceklerdir. Buradaki doksan dokuz sayısı Allahu Teâla`nın Kelam-i Mecidi olan kitabında bir ayette *Onun doksan dokuz koyunu, benim ise sadece bir koyunum var* şeklinde geçmektedir.³⁴

Cebraill bu emir üzerine cennete gider ve doksan dokuz koyun alır, Âdem`e teslim eder. Bu koyunlar arasında yeşil bir koç olduğu söylenir. Bazıları ise bu koçun bedeninin beyaz, başının ise siyah olduğunu söyler. Bu koçu dört melek, yani Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail Allahu Teâla`nın emri ile Âdem için kurban eder. Cebrail koçun el ve ayaklarını bağlar. Mikail bıçağı getirip İsrail`e verir. İsrail`de Azrail`e verir. O da koçu kurban eder. Allahu Teâla kendi güç ve kudreti ile yeniden yetmiş bin koyun, koç yaratır. Bu koyunların tamamı Allahu Teâla`yı zikir için dile gelir, onu tesbih ve takdis ederler. Fakat bir rivayete göre kurban kesilirken bin bir damla kan yere damlar. Her damla kendine mahsus tesbih ve tekbirini eder. Bir rivayete göre ise bu bin bir damlanın akmasıyla hak ve pak olan Allah`ın isimleri ortaya çıkar.

Ardından Cebrail kesilen koyunun etini Âdem ve Havva için pişirir. Etin suyu ile buğdayı karıştırarak Hellim aşısı yapar. Bu aş dünyada pişirilmiş ilk Hellim aşısıdır.³⁵ Diğer aşlara göre Hellim aşısı insana daha bir güç ve kuvvet verir. Âlemin tüm yaratılmışları bilmelidir ki, yüce Allah`ın bin bir adından biri de Halim`dir.

Bil ki bu olay başka bir şekilde de anlatılır. Şöyle ki: Âdem ekincilikle uğraşırken yorulup bitkin düşer. İzzet sahibi olan Allah`ın dergâhında inler durur. Allahu Teâla Cebrail`e şöyle emreder: *Cennete git. Orada bir koç yarattım. O koçu al ve Âdem`e götür. Onu kurban et de etinden yiyiversin, böylece toprağı ekip biçmek için güç toplansın. Âdem`e yediğı etlerin kemiğini sağ eline, Havva`nın yediğı etlerin kemiğini de sol eline almasını söyle. Bunu yaparak bizim kudretimize şahitlik etsinler.*

Cebraill ardından cennete gidip o koçu getirir, kurban eder. Eti pişirir. Âdem ve Havva`nın önüne koyar. Allah`ın buyruğunu kendilerine iletir. Âdem yediğı her etin kemiğini sağ eline alır. Her kemikten bir koç yaratılır. Havva ise yediğı etin kemiklerini sol eline alır. Bu kemiklerden de dişi koyunlar yaratılır. İşte o günden itibaren koyun sürüsü ortaya çıkar, herkes bunu böylece bilsin.

Şunu da iyi bil, İbrahim Halilullah, oğlu İsmail`i Allah rızası için Arafat dağına kurban etmeğe götürdüğünde İsmail ona şöyle der: *Ey baba! Benim ellerimi bağla ki benden sana karşı gayrı ihtiyari olarak edep dışı her hangi bir hareket meydana*

³⁴ Sad Suresi 23. Ayette geçen bu ibarenin anlatılan olayla ilgisi yoktur.

³⁵ Bazı metinlerde حليم sözcüğü هليم yazılır.

gelmesin. Bunun üzerine Hazreti İbrahim İsmail'in ellerini bağlar, bıçağı yetmiş kez İsmail'in boğazına sürer. Fakat bıçak kesmez. Halil İbrahim sinirlenir, acısından bıçağı yere vurur. Bıçak dile gelir ve şöyle seslenir: *Ey İbrahim! Sen kes diyorsun, Allahu Teâla ise kesme diye buyuruyor. Benim ne günahım var!*

Bıçakla Hazreti İbrahim konuşurlarken bir hadise gerçekleşir. Bu hadiseye işaret eden Kur'an'da *İsmail'in canına bedel olarak, büyük bir kurbanlık verdik*³⁶ şeklinde bir ayet vardır. Cibril-i Emin tekbir getirerek yeşilbaşlı bir koç getirir. Şöyle der: *Ey İbrahim! Allahu Teâla sana selam gönderdi, senin cevânmerdliğin malumumuzdur. İsmail'in yerine bu koçu kurban et, senin İsmail'inden vazgeçtiğini biliyoruz.* Hazret-i İbrahim bu hediyeye çok mutlu olur. Koçun ellerini ve ayaklarını bağlar. Bıçağı boğazına dayayıp *Bismillahi ve billahi ve biemrillahi ve Allahu Ekber* der. Koçu kurban eder. Bu rivayet âlimler ve fıkıhçılar arasında meşhurdur. Hatta bütün dünya insanların malumudur.

Fakat şunu bil ki Allahu Teâla'nın kudreti, Halil İbrahim'in bereketi, kurban olan İsmail'in sadıklığı üç yüz bin kişinin o kurbandan nasibini ve kismetini almasını sağlamıştır. Kurban işi bitince Cebrail, İbrahim'e: *Ey İbrahim! Bu kurbandan binlerce insan nasibini almıştır. Bu yüzden kurbanlığın derisini daim Allah kapısı çalan sufi ve fakirlere ver* der. İbrahim bu uyarı üzerine etrafındaki kırk fakiri çağırmış, deriyi yere serdirmiş, hisselerle böldürmüştür. Öyle ki derinin bir hissesi fakirlerin tahtı, bir hissesi fakirlerin tacı, bir hissesi de fakirlerin çıkını olmuş, bir hissesi de Baba Abdullah Sakka'ya ulaşmıştır. Bu deri suçuların kırbası olmuştur. Derinin bir hissesi de Selman Farisi'ye ulaşmış, Selma bu deriyi hamam kesesi olarak kullanmıştır. Bu derinin bir diğer hissesi keçe giyenlere ve yün eğirenlere ulaşmıştır.

Hazret-i İbrahim bu kurban derisini fakr erkânı üzere yaşayan başka dervişlere de vermiştir. Tüm bu anlatılanlar İsmail Peygamber'in kurban olmasıyla alakalı mucize ve kanıtlardır. Halil İbrahim ve İsmail'in bu mirası dünyadaki tüm ülke şehir, makam ve menzillerde payidar olmuştur. Bu yüzden insanlık bunu böyle bile.

Şunu da bil ki koyun, inek ve deve gibi hayvanların Hazret-i İzzet'in, Hüda'nın dergahında inledikleri ve şöyle şikâyet ettikleri anlatılır:

“Ey Allahımız! Senin arşının menfaati büyüklüktür. Kürsünün menfaati ise genişliktir. Levhinin menfaati yükseklik, kaleminin menfaati heybetlilik. Göklerin menfaati kudret, yeryüzünün menfaati genişliktir. Senin peygamberlerinin menfaati nübüvvet, evliyanın menfaati velayettir. Müminlerin menfaati marifet, asilerin menfaati ise rahmettir. Biz hayvan olduğumuz için bizim menfaatimiz bıçaktan başka bir şey değildir”.

Bu sözler üzerinde izzet sahibi Hüda'dan onlara şöyle bir hitab gelmiştir:

“Ey hayvanlar! Kendi Kelam-i Mecid'imde sizi hatırlamamdan daha güzel ne olabilir? Sizin benim adıma kurban edilmenizden ve böylece etinizin müminlere helal olmasından daha evla ne olabilir? Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etlerini yemeyin.³⁷ Ayetinde dile getirildiği üzere etinizin müminlere haram olmamasından daha güzel menfaat ve şeref var mıdır? Zira ben yüce ilah olarak adımı anılmadan bir şeyi kurban etmeyi müminlere haram kıldım. Kurban kesenin ilk önce Bismillahi ve Billahi ve Biemrillahi ve Allahu Ekber diyerek sizi kurban etmesini farz kıldım. Ancak böyle etiniz helal olur dedim. Bundan daha büyük bir izzet var mıdır?”

³⁶ Saffat Suresi, 107. Ayet.

³⁷ En'am Suresi, 121. Ayet.

Hayvanlar Allah'tan böylesine bir müjdeyi duyunca çok mutlu olur. İçleri rahatlar ve *İşte bu gün muradımıza erdik* derler.³⁸ Bu sözle *bahtiyar olduk, artık ölmeye razıyız, yüz bin canımız olsa tümünü senin adına kurban versek, bundan asla çekinmeyiz*, demektedirler. Fakat mümin kul can vermek istemez de ona evinden barkından, eşinden, evladından ayrılmak, mal ve mülkünden geçmek zor gelir. Bunun üzerine dört cihanın yüce yaratıcısı Azrail'e şöyle der: *Ey Azrail! Kuluma can vermek, dünyadan elini eteğini çekmek zor gelir. Benim adımlı avucuna yaz! O an kudret ve rahmet kalemi ile Allahu Teâla'nın yüce adı Azrail'in elinde beliriverir. Mümin kulun gözünden o yüce dostun adını gördüğü anda bir damla yaş akar ve şöyle der: Keşke yüz bin canım olsaydı da hepsini Hazret-i Dost'a feda etseydim, bunu yapmak için bir saniye beklemezdim.* Bunu söyler söylemez canını Hakk'a teslim eder. Umulur ki Allahu Teâla bizim, tüm mümin ve müminelerin, müslim ve müslimelerin canını, ömrünü kendi adı üzre alır, hayatımızı bu adla sonlandırır.

Şunu iyi bil, kurban kesen tüm sellah ve kasapların bilmesi ve uygulaması gereken on iki husus vardır. Bu şartlara uyanların kestiği kurban helal olur. Artık kesilen etler haram ve mekruh olmaz. Birinci husus koyun kesenin imanlı olması, müslüman olması, dininin farz ve sünnetini iyi bilmesidir. İkinci husus kurban kesmek istediğinde kişinin abdestli olması, hayvanı keserken *Bismillahi ve Billahi ve Biemrillahi ve Allahu Ekber* demesidir. Üçüncü husus, kurban kestiği zaman hayvanın etinin tadının lezeli olması için hayvanın dilinin altına bir miktar tuz koymasındır. Dördüncü husus kurban keserken hem kendisi hem de kurbanlığın yüzünün kıbleye dönük olmasıdır.

Beşinci husus kurban keserken Allahu Teâla'nın adının zikredilmesidir. Altıncı husus kurban can vermeden sellahın yüzünü kıbleden çevirmemesidir. Yedinci husus kurban keserken koyunun sağ kulağına: *Ya Hayyu ya Kayyum* zikrinin okunması, sekizincisi husus ise sol kulağına *Tealallahi'l-Halim'ul Kerim* zikrinin okunmasıdır. Dokuzuncu husus hayvanın bağlı olan el ve ayağını çözerken *Sühbânellahi'l-Aliyyü'l-Azim* denmesi, onuncu husus koyunun başını bedeninden ayırırken *Ya Baki* demesi, on birinci husus koyunun derisini soyarken *Ya Müheymin* demesidir.³⁹ Bu şartları bilmeyen, öğrenmeyen sellah ve kasapların kestiği kurban eti helal olmaz, haram olur. Kurbanın etinden yiyen, derisinden giyenler haram işlemiş olurlar. Yarın mehşer gününde utaç içinde kalkarlar. Neuzübillah.

Bıçağın nereden geldiğini ve kime gönderildiğini soranlara bıçağın aslının Zülfikar'ın kılıcından geldiğini söyle. Bıçağın sapı ud ağacından, bıçağı bileyen masat da Allahu Teâla'nın rahmet denizinden gelmiştir. Cibril-i Emin onu Âdem-i Safi için getirmiş, Âdem'e kurbanı nasıl keseceğini öğretmiştir. Yeryüzünde ilk kurban evvelde de bahsettiğimiz üzere *Selim* adlı koç olmuş, bu koçun altında *La İlahe İllallah, Muhammedu'r-Rasulullah, Aliyyun Veliyullah* yazılmıştır. Koçun sağ boynuzunda *Sühbâne zeyu'l-mülki ve'l-melekût*, sol boynuzunda ise *Sühbâne zeyu'l-İzzeti ve'l-azameti ve'l-Kibriya* yazılmıştır. Koçun sağ kulağına *Tealallahu'l Maliku'l-Hayy ellezi la yemut*, sol kulağına ise *Subbuhun Kuddusun Rabbena ve Rabbu'l-Melaike ve'r-Ruh* yazılmıştır. Koçun dilinde ise *Bismillahirrahmanirrahim* yazılmıştır.

Bileme masatının nereden geldiğini soranlara onun hikâyesini anlat. Bir gün *Cevânmerd-i Kassâb* koyun kesmişti. Koyunun derisini soyarken bıçağı körelmişti.

³⁸ طاب لنا اليوم

³⁹ Metinde on ikinci şart geçmemektedir.

Bıçak deriyi deliyor, sürekli eti derinin üzerinde bırakıyordu. *Cevânmerd* bu durumdan rahatsız olmuştu. O sırada Hazret-i Şâh-ı Merdan Ali yetmişmiş, gelip *Cevânmerd*'e selam vermişti. *Cevânmerd* onun mübarek elini öpmüş ve ona: *Ey Şah-ı Merdan, ara sıra benim bu bıçağım köreliyor ve işim aksıyor*" demiştir. Hazret-i Emirelmüminin mübarek elini Zülfikarı'nın belçakına⁴⁰ götürerek sürmüş, Allahu Teâla'nın emri ile Zülfikarın belçakından bir çelik parçası kopmuştur. Hz. Ali bu demir parçasına mübarek elini değince çelik parçası masata dönüşmüştür. Hazret-i Şah-ı Merdan bu masatı *Cevânmerd*'in eline vermiş ve şöyle buyurmuştur: *Ne zaman bıçağım körelse buna sür de bilensin. Cevânmerd o masatı Emirelmüminin Ali (as)'in elinden alıp öpmüş, izin isteyip bıçağını masatla bilemiştir. Bıçak iyice bilenmiş, Cevânmerd çok mutlu olmuştur. Bu masat Emirelmüminin Ali (as)'in mucizelerinden biri olmuştur. Mucize olmasa çelik çeliğe değince hiç bilenir mi? İşte masat böyle ortaya çıkmıştır.*

Bıçak alet edevatından olan üç halka/yüzüğün nerden geldiğini soranlara şunu anlat: Hazret-i Emirelmüminin (as) Hayber'i feth ettiği gün Hayber Kalesinin kapısını yerinden sökmüş, demir kapıyı yarenleri arasında pay etmiştir. Otuz üç bin yareninin her birine bu kapıdan bir parça dağıtmış, kimsenin kimseye bir miskal bile hakkı geçmemiştir. Parçaların tamamı bir men⁴¹ ağırlığındadır. Bu hadise herkes tarafından çok iyi bilinir. O gün Hazreti Ali'nin elinde üç halka kalmıştır. Bunları *Cevânmerd-i Kassâb*'a götürmesi için Kanber'e vermiştir. Kanber de halkaları Bağdat'ta, *Cevânmerd-i Kassâb*'a götürmüş ve ona şöyle söylemiştir: *"Hazret-i Şah-ı Merdan bu üç halkayı senin için gönderdi, bu halkalar şeriat, tarikat ve hakikate işaretir"*. *Cevânmerd* bu üç halkayı Kanber'den almış, öpmüş ve bıçağın başına takmıştır. İşte bıçak halkası/yüzüğü burdan kalmıştır.

Deseler ki bıçak va masat Allah'ı nasıl zikreder? Onlara: *La ilahe İllellah* diye zikreder, de. Bazıları bıçak ve masatın *Ya Hayyu ya Kayyumu, ya Zülcelali ve'l-İkram* diye zikrettiğini söylerler. Deseler ki mesned/mesedin(?) zikri nedir? Onlara de ki *"Elhamdullillahillezi ceale lekum el-mesned ve teskin min edbariha ve eşariha nezzele fe tebareke Allahu Rabbul âlemin."*⁴² Deseler ki *kardmal*⁴³ yani bıçak kaç harften oluşur ve bu harfler neye delalet eder? Onlara de ki "Kardmal yedi harften oluşur. İlk harf olan K harfi mükemmelliğe (كمالیت) ulaşmayı simgeler. İkinci harf olan E ise saf ve temiz insana (انسان) işaret eder. R harfi ikiyüzlülük (ریا) yapmamaya, D harfi kalbi (دل) din kardeşlerine kinden temizlemeğe, M harfi Mustafa ve Murteza'yı sevmeğe (محبت), E Allah'ın emrini (امر) yerine getirmeğe, L harfi de yalan söze ağız (لب) açmamaya delalet eder.

Deseler ki bıçağın başındaki o üç halka neye delalet eder? Onlara de ki: S harfi dili çirkin kelimelerden korumaya, R (?) harfi tarikat ehli kardeşlerine nezaket göstermeğe, Hey-i Havi (?) ise uyduğu yolun erkânını bilmeğe delalet eder. Deseler ki bıçak ve satır kimden yadigâr kalmıştır? Onlara de ki: bıçak ve satır Ahi Cebrail'den bize yadigâr kalmıştır. Deseler ki kasap çengeli ve sol-sağlık durumu⁴⁴ kimden yadigâr kalmıştır? Onlara de ki: Âdem Baba'dan. Deseler ki bıçak tahtası kimden yadigâr

⁴⁰ Belçak ya Balçak Türkçede kılıcın bıçağını sapından ayıran yatay şeklide kılıcın bıçağı ile sapı arasında yerleşen demire denilir.

⁴¹ I men, 260 dirheme tekabül etmektedir.

⁴² الحمد لله الذى جعل لكم المسند و تسكين من ادبارها و اشعارها نزل فتبارك الله رب العالمين

⁴³ Kardmal

⁴⁴ Bu durum sağ ve sola takılan kancalar olarak yorumlanabilir. Yazarın ifadeleri net anlaşılmemaktadır. Bu sağ ve sol durumu Fütüvvetnâme-i Sultanide de geçecektir.

kalmıştır? Onlara de ki: İbrahim Halil'den. Bu tahtanın dört köşesinde yazılar vardır. Bunların ilki “*Ey Halil seni korurum!*” yazısıdır.⁴⁵ İkinci köşesinde *Ey Halil, sana selam veririm* yazılıdır⁴⁶. Üçüncü köşesinde *Ey Halil, seni yüceltirim*⁴⁷, dördüncü köşesinde ise *Ey Halil, sana ikram ederim*⁴⁸ yazıları vardır.

*Deseler ki et kesmek ve parçalamak*⁴⁹ kimden kalmıştır? Onlara de ki Şemun Peygamber'den kalmıştır. *Deseler ki koyun kesmek, halkadan asmak, pişirmek*⁵⁰ parçalara ayırmak ve doğramak fiilleri kimden yadigâr kalmıştır? Onlara de ki: *Ahi İsrâfil'den yadigârdır. Deseler ki kasap önlüğü kimden bize yadigârdır? Onlara de ki: İbrahim Halil (as)'den yadigârdır. Bu önlüğün her bir köşesinde şeriat, tarikat, hakikat ve marifet yazıları vardır. Deseler ki kasapların üstünde halkaları olan kancası*⁵¹ kimden bize yadigâr kalmıştır? Onlara de ki: *Bu Ahi İsrâfil'den yadigârdır.*

*Deseler ki sellahların piri kimdir? Onlara de ki ilki Ahi Azrail, ikincisi Âdem Baba, üçüncü İdris Nebi, dördüncüsü Türklerin piri, Başkesen Sultan'dır.*⁵² *Bu zat Ahilerden olup, sellah cemaatinin halifesi Başkesen Türk'tür. Ali Mustafa muhibleridir. Ehli Beyt yarenleridir. Deseler ki kasapların piri kimdir? Onlara de ki ilki Halil İbrahim, ikinci Musa-i Kelim, üçüncü Hamakil, dördüncü Cevânmerd-i Kassâb'tır. Böylece sellahların piri Başkesen Türk, kasapların piri ise Cevânmerd-i Kassâb'tır. Bu iki aziz yaşadıkları dönemde olağüstü özellikleri olan kişilerdi. Hazret-i Ali bin Ebu Tâlib muhibbi ve yakınlarındandı.*

Meşhur bir hikâyedir; bir gün *Cevânmerd-i Kassâb* kendi dükânında et satmaktadır. Hizmetçilik yapan bir kadın dükkâna girer. *Cevânmerd'e* altın verir ve et satın almak ister. *Cevânmerd'in* kendisine verdiği hiç bir eti beğenmez. Denir ki *Cevânmerd* bu cariyeye için kırk parça eti ikiye bölmüş, parçalamış sunmuştur. Fakat cariyeye hiç bir parçayı beğenmemiştir. Sonunda *Cevânmerd-i Kassâb* sinirlenmiş kadının verdiği altını önüne fırlatmış ve *Git başka dükkandan et al* demiştir. Hizmetçi kadın dükkâna terk etmeyerek ağlamaya başlamıştır. *İstedğim eti ver, benim Yahudi bir sahibim var, eğer eti alıp götürmezsem beni suçlar, bana işkence eder,* der. Birden bire dükkâna Şâh-ı Merdan Ali Mürteza (as) gelir, duruma vakıf olur. Şâh-ı Merdan, *Cevânmerd'e Bu cariyeye et ver!* der. Kasap Şâh-ı Merdan'ı tanımamıştır. Elini Şâh-ı Merdan'a doğru kaldırır, onun yüzüne bakar, isteğe itiraz ederek: *Senin bu cariyeye kaç kere et verdiğimden haberin var mı? Bütün etlerimi onun yüzünden heder ettim,* der.

Şâh-ı Merdan bir şey söylemeden çekip gider. Kanber, *Cevânmerd'in* yanına gelir. Der ki: *Sen o geleni tanımadın mı? O Şâh-ı Merdan'dı.* Bunu duyan *Cevânmerd* perma-perişan olur. Bütün huzuru kaçır. *Ey Kanber! Ben bu adamın Şâh-ı Merdan olduğunu, dükkânıma bu şekilde gelebileceğini nereden bilebilirdim ki,* der. Eline bıçağı aldığı gibi iki gözünü oyup yuvalarından çıkarır. Bununla da yetinmez satırla

⁴⁵ اِعْتَصَمْتُمْ عَلَيَّ يَا خَلِيلُ

⁴⁶ اَسَلَمْتُ عَلَيَّ يَا خَلِيلُ

⁴⁷ اَعْظَمْتُ عَلَيَّ يَا خَلِيلُ

⁴⁸ اَكْرَمْتُ عَلَيَّ يَا خَلِيلُ

⁴⁹ Burada Farsça fiil olarak Pohte پیختن yani pişirmek fiili geçmektedir. Bu fiilin kullanımı iş sırasına uygun düşmemektedir. Dolayısıyla burada neyin kastedildiği anlaşılamamıştır.

⁵⁰ Pişaviz: Molla Hüseyin Kaşifi döneminde pişaviz kanca (kanare) yerine kullanılırdı. Dikey, başı eğik, et asmak için üzerinde özel kancaları vardı.

⁵¹ İlginç bir şekilde bu Şâh-ı Merdan'ın tercüme edilecek olan Kasap Fütüvvetnâmesi'nde Sultan Veled olarak geçmektedir.

elini keser. *Ey Kanber! Beni Şâh-ı Merdan`ın yanına götür*, der. Kanber onu Şâh-ı Merdan`ın huzuruna götürür. Durumu arz eder. *Cevânmerd-i Kassâb* çok ağlar. Hazret-i Emirmüminin Ali dua buyurur. Anında *Cevânmerd`in gözleri iyileşir*, elinin keşiği kaynar. Şâh-ı Merdan, Fatıha okuyup ona üfler ve *Cevânmerd şifa bulur*. *Cevânmerd*, Hazret`i Ali`nin eline ayağına sarılır. Özür diler. Şâh-ı Merdan o gün *Cevânmerd`e nazar eyler*, işinin başına gönderir de kasaplar esnafı için her şey ortaya çıkar.

Deseler ki sellah ve kasapların kullandığı alet edevat Allah`ı nasıl zikir eder? Onlara de sellahların alet ve edevatları *Zalike`l-Kitap* ayeti mucibince zikir ederler.⁵³ Kasapların aletleri ise *İnne fetehna* ayetini okur dururlar.⁵⁴ Pirlir ve üstadlar kasap ve sellah cemaatine ilk olarak Kur`an`daki *Elif Lam Mim, Zalike`l-Kitabu La Raybe fih`*le başlayan sureyi sonra da *İnna Fetehna* ile başlayan ayeti ezberlemelerini söylemiş, bunun farz olduğunu bildirmişlerdir. Bunlar kasabın kurban keserken her iki ayeti de mutlaka okunmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Okuyamadıkları takdirde bu iki ayeti yazarak yanlarında taşımaları gerekir. Ya da en azından hayvan kestiklerinde yanlarında bulundurmaları tavsiye edilir.

Deseler ki sellahlara farz ve sünnet olan ameller nelerdir? Onlara de ki sellahlara farz olan şey tekbir yani *Allahu ekber*, tehliil yani *La ilahe İllallah* ve tesbih yani *Tealallah`*dir. Sünnet olan şey ise sellahların Allah yolunda nafaka vermeleridir. Deseler ki kasaplara farz olan ve sünnet olan şeyler nedir? Onlara de ki kasaplara farz ve sünnet olan şey temizlik ve dürüstlüktür. Deseler ki kasapların gusül abdesti nedir? Onlara de ki sellahların gusül abdesti zikirdir. Kasapların gusül abdesti ise *Bismillahirrahmanirrahim`*dir. Deseler ki sellah ve kasapların hükmü nedir? Onlara de ki sellahların hükmü hakkı batıldan ayırmak, kötü işlerden uzak durmak, kasapların hükmü ise insafı olmaktadır.

Deseler ki sellahlık ve kasaplığın temeli nelerdir? Onlara de ki sellah ve kasaplığın temeli, her işe razı olmak ve yaradana teslim olmaktır. Yaratıcıya boyun eğip bağlanmaktır. Kesilmek için sellahın yanına giden koyun gibi itaatkâr olmaktır. Nasıl ki koyun bıçağın altına gider, kaderine razıdır, teslim olmuştur, sellah ve kasap da koyun misali olmalıdır. Bu meslek sahipleri kendilerini düze çıkarmak için Allah`a teslim olmak, ondan razı olmak zorundadırlar. Deseler ki sellahların imanı, İslamı ve dini nedir? Onlara de ki sellahların imanı tekbir, İslamı teslim, dinleri de *Selamun Aleyk`*tir. Deseler ki kasapların imanı, islamı ve dini nedir? Onlara de ki kasapların imanı Hakk`ı zikretmek, İslam`ı, içini dışını pak tutmak, dinleri ise insafı olmaktadır.

Deseler ki kassâblar arasında cevânmerd olarak adlandırılan kaç kişi vardır? Onlara sekiz kişi olduğunu söyle. Bunların ilki *Cevânmerd-i Cebrail*, ikincisi *Cevânmerd-i Mikail*, üçüncüsü *Cevânmerd-i İsrâfil*, dördüncü *Cevânmerd-i Azrail*, beşincisi *Cevânmerd-i Baba Âdem-i Safi*, altıncısı *Cevânmerd-i İbrahim Halil*, yedincisi *Cevânmerd-i Musa Kelim*, sekizincisi ise *Cevânmerd-i Kassâb`*dir.

Deseler ki koyunun el ve ayağını kim bağlar? Koyun başı kesilirken ne der? Onlara de ki koyun kesilirken Rabbinin yakalaması gerçekten pek şiddetlidir.⁵⁵ Ayrıca *O`dur o, dilediği her şeyi dilediği gibi yapandır* ayetini okur.⁵⁶ Deseler ki koyunun başı kesildiğinde ne der? Onlara de ki: *Bugün, hâkimiyet kimindir?`* *El-Vâhid ve El-*

⁵³ Bakara Suresi 1. ve 2. ayetleri.

⁵⁴ Fetih Suresi 1. Ayeti.

⁵⁵ Buruç Suresi 12. Ayet

⁵⁶ Buruç Suresi. 16. Ayet

Kahhâr olan Allah'ındır ayetini okur.⁵⁷ Bazılarına göre ise koyun başı kesildiğinde şu zikri söyler: *Ey Baki olan tek, Ey her şeyin ilki ve ahiri*⁵⁸ Deseler ki koyun can verdiği boğazından akan her damla kan ne der, bedeninin uzuvları ne der? Onlara de ki koyun can verirken *Allah sana yeter, O, işiten ve bilendir*⁵⁹ *bedeninin her zerresi ise Allah, adâleti ayakta tutarak, kendisinden başka hiçbir ilâhın olmadığına bizzat şahittir*⁶⁰ ayetini söyler.

Deseler ki kurban kesmenin kaç şekli vardır? Onlara de ki kurban kesmenin iki şekli vardır. Bunlardan birincisi isteğe bağlı olarak kurban kesmektir. Bu hayvanlar koyun, inek, deve gibi hayvanlar olabilir. Zorunlu kesim ise hayvanın murdar olmaması için olanıdır. Bu genelde tavuk, güvercin, kaz ve eti helal olan diğer kuşlarda uygulanan kesme çeşididir.

Kesim hayvanları arasında deve bazılarına göre boğazlanan hayvanlar arasına girmez. Devenin kesilme şekli *nahr* denen ve boyundan gerçekleştirilen bir eylem değildir. Nitekim Allahu Teâla Kelam-i Mecidi'nde şöyle buyurur: *Sen de Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!*⁶¹ Deve keserken keskin bıçak ya demir, devenin göğüsüne saplanır. Deve hemen oracıkta ölür. Bıçak olmadığına ihtiyaç durumunda herhangi bir aletle, keskin bir taş, cam parçası vs. gibi şeylerle hayvan kesilebilir, uzuvları parçalanabilir. Nitekim balığın canlı halde sudan çıkarılmasına izin verilmiş, hayvanın yere çalınarak canı alınması mübah görülmüştür. Bu şekilde ölen balığın pişirilip yenildiği bilinmektedir. Bu yolla hayvanı yemek Allahu Teâla'nın emri ile helaldir.

Fakat şunu da bil ki din âlimleri ve tarikat pirleri, kurbanın helal olması için kurban kesenin iman şartlarını, İslam dininin farzlarını, sünnetlerini iyi bilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Kişinin kurban kesme şartlarını çok iyi bilmesi gerektiğini, bunun dışında kurban kestiğinde şartlarını yerine getirdiğini göstermesi gerektiğini de savunmuşlardır.

Kurban kesen kişi bilgili, akıllı, olgun olmalıdır. Şahıs çocuk yaşta olmamalı, deli olmamalı ve pis olmamalıdır. Kurban edilecek hayvanın ise eti yenilebilecek yaş ve olgunlukta olmalı, pislik içinde olmaması, en önemlisi de ölü olmaması gerekmektedir. Kurbanlık koyun çelik bıçak ya keskin bir demirle kesilmelidir. Koyun ve ineklerin başka şeylerle kesilmesine izin yoktur. Kurban kesen kişi hayvanı keserken gırtlakındaki tüyleri kesmelidir. Nefesin çıktığı yer olan gırtlaktaki iki damarın mutlaka tamamen kesilmesi gerekmektedir. Kurban kesenin ve kesdiği hayvanın yüzünü kible yönüne çevirmesi gerekir. Ayrıca mutlaka şu sözleri söylemesi gerekir: *Bismillahirrahmanirrahim, Bismillahi ve Billahi ve Biemrillahi ve Allahu Ekber*. Bu sözlerden sonra bıçağı koyunun boğazına götürmelidir. Hayvanı kestiği zaman hayvanı öyle bir yere yatırmalıdır ki kanı tamamen aksın. Derisine ya da yününe kan sıçramasın. Bu yer hayvanın hareket etmeyeceği bir yer olmalıdır.

Öte yandan Allahu Teâla kurban kesenin mümin, akıllı, olgun ve temiz olması, hayvanı keserken ise abdestli olması gerektiğini buyurmuştur. Sarhoş ve gusul abdestsiz birinin kestiği hayvan helal değildir. Koyun kesilirken ön ayakları ve bir arka ayağının bağlı olması gerekmektedir. Bir ayağının ise boş bırakılması şarttır. İneğin ayakları bağlanmalı, ön ayağının biri boş bırakılmalıdır. Devenin ise her iki ön ayağı yanına bağlanmalı, diğer iki diz ve ayağı serbest bırakılmalıdır.

⁵⁷ Gafir Suresi 16. Ayet.

⁵⁸ يا واحد الباقي اول كل شئ و آخره

⁵⁹ Bakara Suresi 137. Ayet.

⁶⁰ Ali-İmran Suresi 18. Ayet

⁶¹ Kevser Suresi 2. Ayet.

Pirler ve din önderleri sellahların bıçağı kurbanlığın yanında bilememesi gerektiğini söylemişlerdir. Kurbanın iyi bilenmiş bir bıçakla kesilmesi, kesenin işi bitene kadar kimseyle konuşmaması gerektiğini önemle ifade etmişlerdir. Allahu Teâla'yı yanında hissetmesi, can vermenin ne kadar zor olduğunu hatırlaması, hayvanı sakinleştirmek için ona yumruk veya tekme atmaması, hayvanın etinin soğumasını sabırla beklemesi, soğuduktan sonra derisini soyması gerektiğini ifade etmişlerdir. Sellahlar halim ve selim olmalılardır. Dikkatlerini tam olarak kesecekleri hayvana vermelişlerdir. Zira sellahlık tehlikeli bir meslektir.

Kurban keserken mekruh olan şeyler arasında bıçağı omuriliğe kadar götürmek de gelir. Kesen kişi hayvanın tam boyun kemiğini vurmalıdır. Diğer mekruh olan şey hayvanın başını bedenden ayırmamaktır. Üçüncüsü, koyun can vermeden başını bedeninden ayırmaktır. Döndüncüsü, koyun soğumadan derisini soymaktır. Beşincisi canı çıkmayana kadar herhangi bir uzvunu kesmektir. Altıncısı kurbanlık koyunun diğer hayvanların kesilmesine şahit olmasıdır. Yedincisi yok yere koyunun boynuna bıçak sürmektir. Sekizincisi gerekmediği halde Cuma namazı saatinden önce kesmektir. Kurbanlığın kanı bir çukura akacak şekilde kaldırılıp koyulması gerekir.

Koyunda yenilmesi haram olan uzuvlara gelince bunlar on ikidir. Bir dalak, iki idrar kesesi, üç (تیره), dört cinsel organlar, beş yumurtalık, altı bezeler, yedi (ذات الاشجاع), sekiz safra kesesi, dokuz (خره) yani burun⁶², on kan, on bir rahim, on iki göz bebeği.

Sonuç

Anadolu'da debbağlar tarafından kurulan Ahilik teşkilatı günümüz İran'ında, Büyük Horasan'da var olmuş, Ahilik Cevânmerdlik şeklinde anılmıştır. Mevcut Farsça Fütüvvetnâmeler içinde kasap ve sellahlara ait üç eserin Safeviler döneminde kaleme alındığı görülmüştür. Yapılan incelemede kasap ve sellahların Anadolu'daki esnaf yapılanmasıyla benzer özellikler gösterdiği açıkça anlaşılmaktadır.

Bu makalede kasap esnafına ait tercüme edilen ve incelenen Fütüvvetnâmeler içeriği bakımından oldukça zengin, konuları bakımından ise orjinaldir. Fütüvvetnâmelerde kasaplık mesleği Hz. İbrahim'e dayandırılırken esnafın piri *Cevânmerd-i Kassâb* adlı menkıbevi kahraman sayılmıştır. Bu zatın tarihi şahsiyeti bilinmemekle beraber İran'ın başkenti Tahran'a yakın Rey'de ona ait bir ziyaretgâh bulunmaktadır.

Kasap esnafının adab ve erkânına değinen bu eserler aynı zamanda tasavvufi metinlerdir. Fütüvvetnâmelerde insanın ete olan ihtiyacı menkıbevi bir şekilde anlatılmış, mesleğin tüm merasim ve menasiki İslami ve tasavvufi bakış açısıyla açıklanarak temellendirilip kaynakları verilmiştir.

Kasap esnafı için ahlaki, dini meseleler ele alınmış, bu meseleler tasavvufi öge ve simgelerle anlatılmıştır. Sonuç olarak bu eserler Ahiliğin tüzükleri sayılan ve Anadolu'da yazılan Türkçe kasap fütüvvetnâmeleriyle birlikte değerlendirilmesi gereken kıymetli kaynaktır.

Kasaplık konulu fütüvvetlerde kasaplıkla ilgili bütün hususlar peygamberler ve melekler tarafından takdim edildiği ve ilgili konuların izahı da yine peygamberler ve melekler aracılığıyla aktarılmaktadır. Aktarılan hususların doğrudan uygulama veya yerine getirilmesi gereken hususlar olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Uygulanması ve yerine getirilmesi gereken hususları gerçekleştiren kişilere cevânmerd denmektedir.

⁶² Sözlüklerde "خره=here" kelimesinin burun olduğuna rastlamadık. "Nesaib's-Sebyan" da "herze – خرزه" erkek aleti anlamında gelmiştir.

Kaynaklar/References

- Ayin-i Cevânmerdi*, Henri Korben, terc. İhsan İşraki, Neşr-i Nov, 1363.
- Burhan- i Kati'*, Muhammed Hüseyin Helef Tebrizi, zeyl-i Cevânmerd, c.II, 2, s. 595, Emir Kebir, Tahran, 1362.
- Çaharde Risâle der Bab-ı Fütüvvet ve Esnaf*, Mehran Efşâri, Mehdi Medayini, Neşr-i Çeşme, Tahran, 1381.
- Çelik, Fatih. "Türk İslam Kültür Tarihinde Ahilik Teşkilatı Bağlamında Dericiler Esnafı", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Cilt-II s. 739-754, 2018.
- Costecu der Tasavvuf-i İnan*, Abdul Hüseyin Zerrinkub, Emir Kebir, 1357.
- Deveci, Safure. "Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Zümreleri". *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Fütüvvet, Ahilik ve İktisadi Hayat Özel Sayısı, 2021, 54-87
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, 25. Baskı, Ankara, 2008.
- Futuhu'l-Buldan*, İmam Ebul Hasan Belazuri, Daru'l Mektebet-i Hilal, Beyrut, 2004.
- Fütüvvetnâme, Tarih Ayin Adab Rusum, Be İnzimam-i Risâle-i Fütüvvetiyye Mir Seyyid Ali Hemedani*, Tashih Abdulkarim Cerizhedar, Tahran, Esatir, 1382.
- Fütüvvetnâmeha ve Resail-i Haksariyye*, Mihran Efşâri, Pejuheşgah-i Ulum-i İnsani, Tahran, 1382.
- Göktaş, Uğur. "Kasaplar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. IV, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 2. Baskı, İstanbul 2003.
- Gölpınarlı, Abdulkaki. "Fütüvvet-Nâme-i Sultani ve Fütüvvet Hakkında Bazı Notlar" *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 17 (1-4), (2011), ss. 127-155
- Hüseyinova, Ziver. "Fars Edebiyatında Ahilik Metinleri, Fütüvvetnâmeler" *Kasap*. Editörler Emine Gürsoy, Naskali, Hilal Oytun Altun, İstanbul, Tarihiçi Kitabevi, 2011.
- Matla'u's-Sadeyn ve Mecma'u'l-Bahreyn*, Kemaleddin Abdurrezzak Semergandi, cild 2, Defter-i Evvel, ba İhtimami Abdülhüseyin Nevai, Pejuheşgah-i Ulum-i İnsani, Tahran, 1383.
- Nushehayı Kitaphâne-yi Medrese-i Sipahsalar-i İnan*, Muhammed Danişpeju ve Ali Naki Munzevi, İntişarat-i Danişgah-i Tahran, Tahran, 1356.
- Özkul, Ali Efdal. "Osmanlı İdaresi'nde Kıbrıs'ta Kasap Esnafı ve Faaliyetleri" *Akademik Bakış*, Cilt 11, Sayı 23, Kış 2018, ss.163-198.
- Pehlivanlı, Hamit. "Nüfus Defterlerine Göre Üsküdar Çeyrekçi (Kasap) Esnafı (H.1258-M.1842)" *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*, Editör Coşkun Yılmaz, Bildiriler Cilt I, 2016, s. 473-495.
- Risâle Fütüvvetnâme-i Sultani*, Molla Hüseyin Vaizi, Kâşifi Sebzevari, İntişarat-i Bunyad-i Ferheng-i İnan, tashih: Muhammed Cafer Mahcub, Tahran, 1350.
- Rıza Babai-Mehdi Mehrizi, *Danişnâme-i Rey*, Editör Muhammed Reyşehri, II. cilt, Çap-I Darul Hadis, Kum, 1398.
- Tarih-i Gosteriş-i Teşeyyü der Rey*, Rasul Caferiyan, Astan Mukaddesi Hazreti Abdalazim, Rey, 1371.
- Tuhfet'ul İhvan fi Hasais-i Feteyan*, Kemaleddin Abdurrezzak Kaşani, tashih Muhammed Damadi, Şirket-i İntişarat-i İlmi ve Ferhengi, Tahran, 1369.
- Türkiye Selçukluları'nda Meslekler*, Erdoğan Merçil, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.
- Yaddaşthay-i Kazvini, Heft Derviş*, Muhammed Kazvini, be Kuşş-i İrec Efşâri, 5 cilt, Tahran, İntişarat-i İlmi, 1363.
- Yılmaz, Ozan, "Farsça Fütüvvetnâmelere Hareketle Esnaf Pirleri ve Fütüvvet Âdâbı Üzerine Bir Değerlendirme", *I. Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Editörler Erkin Güleç vd. c.II, s. 2011.
- Zeren, M. Ebru-Sazak, Gözde. "Kültürümüzde Kasaplık" *Acta Turcica Türkoloji Dergisi*, Yıl III, Sayı 2, Temmuz 2011, s. 53- 69.